

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΖΩΝΗ

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΒΙΤΖΗΛΑΙΟΣ

Συντονιστής Ομάδας Ευρωπαϊκών Εξελίξεων ΕΝΑ

Ιούλιος 2019

Περίληψη

Η αποχώρηση της Christine Lagarde από την ηγεσία του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου έπειτα από οκτώ χρόνια με σκοπό την ανάληψη αυτής της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, σηματοδοτεί ένα τέλος εποχής για το διεθνή οργανισμό. Μιας εποχής που σηματοδεύτηκε από τη συμμετοχή του ΔΝΤ στη διαχείριση της κρίσης της Ευρωζώνης, αλλά και από την έναρξη μιας σειράς σημαντικών αλλαγών τόσο στο εσωτερικό του Ταμείου, όσο στην ατζέντα και την οικονομική σκέψη του. Η μελέτη εξετάζει την εμπλοκή του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου στην ευρω-κρίση. Από τη σκοπιά του ΔΝΤ ως διεθνούς θεσμού αναλύει τα δεδομένα γύρω από τους λόγους που ώθησαν το Ταμείο να εμπλακεί σε μία πρωτόγνωρη γι' αυτό θεσμική κατάσταση με πολιτικές προεκτάσεις. Δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στην περίπτωση της Ελλάδας, καθώς ήταν η πρώτη χώρα που βρέθηκε σε ανάγκη χρηματοδοτικής στήριξης - ακολούθησαν Ιρλανδία, Πορτογαλία και Κύπρος - ενώ ήταν και η τελευταία η οποία βγήκε από Πρόγραμμα Δημοσιονομικής Προσαρμογής, αν και το τρίτο και τελευταίο εξ αυτών διαμορφώθηκε χωρίς τη χρηματοδοτική συμμετοχή του ΔΝΤ. Με αφορμή τα δεδομένα γύρω από την εμπειρία του Ταμείου στην κρίση της νομισματικής ένωσης, που ανέδειξαν επί της ουσίας τις δομικές και θεσμικές της ελλείψεις, η μελέτη προχωρά σε συμπεράσματα σχετικά με την αλλαγή των συσχετισμών στο Ταμείο. Συγκεκριμένα, παρατίθενται οι νέες στρατηγικές του ΔΝΤ τόσο σχετικά με τη συμμετοχή σε συνεργατικά σχήματα με περιφερειακούς θεσμούς όσο και με την παρέμβασή του σε διαχείριση κρίσεων που υπερβαίνουν μία χώρα, δηλαδή σε νομισματικές ενώσεις, που θέτουν ξεκάθαρους όρους συνεργασίας, με στόχο την οριοθέτηση του ρόλου του Ταμείου και την εξασφάλιση της προώθησης των πολιτικών που προβλέπει. Γίνεται μνεία, ακόμη, στις αλλαγές που προκλήθηκαν στην ατζέντα του διεθνούς οργανισμού μετά τη συμμετοχή του στην ευρω-κρίση με κύριο χαρακτηριστικό την εισαγωγή περαιτέρω στοιχείων κοινωνικής διάστασης και πιο συγκεκριμένα, τη στροφή σε τομείς πολιτικής με κοινωνικό πρόσημο (ανισότητες, φύλο, Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης ΟΗΕ).

Λέξεις-κλειδιά: ΔΝΤ, Ευρωζώνη, Ευρω-κρίση, Πρόγραμμα Δημοσιονομικής Προσαρμογής, Αναδιάρθρωση χρέους

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	2	
Εισαγωγή.....	4	
 Κεφάλαιο Πρώτο - Το ΔΝΤ ως διεθνής θεσμός		
1.1 Ο ρόλος του ΔΝΤ στο παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα.....	6	
1.2 Από το Bretton Woods στο Washington Consensus.....	8	
1.3 Η υπαρξιακή κρίση του Ταμείου.....	10	
 Κεφάλαιο Δεύτερο - Η κρίση της Ευρωζώνης και η απεύθυνση στο Ταμείο		
2.1 Ο συστημικός κίνδυνος και ο φόβος μιας νέας παγκόσμιας κρίσης.....	12	
2.2 Πολιτικά και θεσμικά εμπόδια για την εμπλοκή του ΔΝΤ.....	14	
2.3 Τρόικα, μία πρωτόγνωρη συνεργασία θεσμών.....	18	
 Κεφάλαιο Τρίτο - Αποτίμηση της εμπλοκής στην Ευρωζώνη, λάθη και εξαιρέσεις		
3.1 Το Καταστατικό και η εξαίρεση για το χρέος.....	20	
3.2 Παραδοχή λαθών από το Ταμείο.....	21	
3.3. Αξιολόγηση της συνεργασίας ΕΕ – ΔΝΤ.....	26	
3.4 Το ΔΝΤ καταλυτικός παράγοντας στην αποτροπή της μετάδοσης της κρίσης;.....	28	
 Κεφάλαιο Τέταρτο - Νέες προσεγγίσεις ενόψει		
4.1 Το Ταμείο και η συνεργασία του με την ΕΕ σε μελλοντικές κρίσεις.....	30	
4.2 Νέα στρατηγική για τις νομισματικές ενώσεις.....	32	
4.3 Διδάγματα από την κρίση και νέα ατζέντα για το Ταμείο.....	33	
4.4 Μετά-συναίνεση της Washington και επιστροφή στον Keynes.....	34	
 Συμπεράσματα.....		37
Πηγές – Βιβλιογραφία.....		39
 Παράρτημα.....		44

Εισαγωγή

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (International Monetary Fund – IMF) από την ίδρυσή του στις Ηνωμένες Πολιτείες τον Ιούλιο του 1944 - μαζί με την Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank) - ανέλαβε το θεσμικό ρόλο του «προστάτη» του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος. Τα θεμέλια του ΔΝΤ μπήκαν σε συνεδρίαση των Ηνωμένων Εθνών, στο Bretton Woods, το διάστημα 1-22 Ιουλίου. *Οι 45 κυβερνήσεις που συμμετείχαν επιζητούσαν να διαμορφώσουν ένα πλαίσιο οικονομικής συνεργασίας, που θα μπορούσε να αποτρέψει την επανάληψη του φαύλου κύκλου ανταγωνιστικών υποτιμήσεων νομίσματος, που είχαν οδηγήσει στη «Μεγάλη Ύφεση» της δεκαετίας του 1930.*¹

Το σύστημα Bretton Woods έπαιξε βασικό ρόλο στη χάραξη της παγκόσμιας οικονομίας στη μεταπολεμική περίοδο, διαμορφώνοντας μία νέα διεθνή νομισματική τάξη.² Μετρώντας πάνω από έξι δεκαετίες ύπαρξης και Προγράμματα διάσωσης σε όλο τον κόσμο, το 2010 κλήθηκε να εμπλακεί στη διαχείριση της κρίσης της Ευρωζώνης, με αφορμή την Ελλάδα.

Η αναταραχή στη ζώνη του ευρώ θεωρήθηκε από την ηγεσία του ΔΝΤ ως ευκαιρία επαναφοράς του διεθνούς οργανισμού στο προσκήνιο, έπειτα από μία μακρά περίοδο, στην οποία το Ταμείο χαρακτηρίστηκε συνώνυμο της λιτότητας και των νεοφιλελεύθερων πολιτικών, εξαιτίας αποτυχιών του σε περιπτώσεις όπως η Αργεντινή αλλά και οι χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας,³ αλλά και έπειτα από μία κρίση υπαρξιακού χαρακτήρα για το ίδιο, ως θεσμό, που ακολούθησε.

Το Ταμείο ενεπλάκη σε μία θεσμική δοκιμασία συνεργασίας με περιφερειακούς θεσμούς, την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωζώνη, για τη διάσωση κρατών-μελών μίας νομισματικής ένωσης μεγάλης κλίμακας. Η δοκιμασία αυτή, που εξετάζει η μελέτη, ιδιαίτερα έπειτα από την παραδοχή λαθών και λάθος επιλογών επεφύλασσε έντονες διεργασίες και μεταβολές, εν τέλει, στο εσωτερικό του ΔΝΤ, με αφορμή τις αποφάσεις που κλήθηκαν να λάβουν τα στελέχη του την περίοδο της κρίσης, οι οποίες

¹ IMF, *About the IMF*, διαθέσιμο στο <https://www.imf.org/en/About> [πρόσβαση 02.06.19]

² Bordo Michael, *The operation and demise of the Bretton Woods system: 1958 to 1971*, VOX CEPR Policy Portal, διαθέσιμο στο <https://voxeu.org/article/operation-and-demise-bretton-woods-system> [πρόσβαση 04.05.2019]

³ Συνέντευξη του πρώην εκπροσώπου της Ελλάδας στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, Παναγιώτη Ρουμελιώτη στον γράφοντα, Αθήνα 23 Νοεμβρίου 2018

αποτυπώνονται σε νέα προσέγγιση του διεθνούς οργανισμού ως προς τις νομισματικές ενώσεις, στόχος της οποίας είναι η διασφάλιση τήρησης του καταστατικού του Ταμείου και ότι το ΔΝΤ δεν θα εγκλωβιστεί ξανά μεταξύ ενδεχόμενων θεσμικών κενών και πολιτικών πιέσεων.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρατίθενται τα βασικά χαρακτηριστικά του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου ως διεθνούς θεσμού - επόπτη και θεσμικού «προστάτη» του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος. Το δεύτερο κεφάλαιο περιλαμβάνει το ξέσπασμα της κρίσης στην Ευρωζώνη και τους παράγοντες που οδήγησαν στην απόφαση του ΔΝΤ να εμπλακεί στη διαχείρισή της. Το τρίτο κεφάλαιο πραγματοποιεί μία αποτίμηση της παραπάνω επιλογής του Ταμείου, ενώ το τέταρτο κεφάλαιο προσανατολίζεται στο μέλλον του διεθνούς θεσμού.

Κεφάλαιο Πρώτο - Το ΔΝΤ ως διεθνής θεσμός

1.1 Ο ρόλος του ΔΝΤ στο παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα

Το Ταμείο ιδρύθηκε ως παγκόσμιος δανειστής ύστατης ανάγκης (lender of last resort) για να βοηθήσει αρχικά τις χώρες της Ευρώπης την επόμενη μέρα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.⁴ Σύμφωνα με τον ιστορικό του ΔΝΤ, James Boughton τρία μεγάλα ιστορικά γεγονότα συνέβαλαν στη διαμόρφωση του ΔΝΤ ως θεσμού προώθησης της οικονομικής πολυμέρειας: Η Συνδιάσκεψη Ειρήνης των Παρισίων το 1919, η Μεγάλη Ύφεση και ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος.⁵

Η Συνδιάσκεψη, στον απόηχο του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, η οποία οδήγησε στην υπογραφή της Συνθήκης των Βερσαλλιών, δεν οδήγησε στην ύπαρξη ενός σταθεροποιητικού συστήματος στο διεθνές οικονομικό πεδίο, με τη Μεγάλη Ύφεση που ακολούθησε (1929-1939) να ενισχύει τις αρνητικές επιπτώσεις των Βερσαλλιών, με τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο να παρέχει την ώθηση αλλά και το αναγκαίο πλαίσιο για τη μεταρρύθμιση του διεθνούς συστήματος.⁶

Κατά τη διάρκεια της Μεγάλης Ύφεσης της δεκαετίας του '30 οι χώρες προσπάθησαν να αναζωογονήσουν τις επιδεινούμενες οικονομίες τους αυξάνοντας σημαντικά τους φραγμούς προς το εξωτερικό εμπόριο, υποβαθμίζοντας τα νομίσματά τους, έτσι ώστε να ανταγωνίζονται μεταξύ τους στις διεθνείς αγορές αγαθών, περιορίζοντας με τον τρόπο αυτόν την ελευθερία των πολιτών να κρατούν ξένο συνάλλαγμα. Τα αποτελέσματα είχαν αρνητικές συνέπειες για το παγκόσμιο εμπόριο, την απασχόληση και το βιοτικό επίπεδο των πολιτών σε αρκετές χώρες.⁷

Με βάση την ιστορική αυτή εμπειρία, οι εμπνευστές και αρχιτέκτονες του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, ο John Maynard Keynes και ο Harry Dexter White⁸ σχεδίασαν έναν θεσμό επιφορτισμένο να επιβλέπει το διεθνές νομισματικό σύστημα, το σύστημα

⁴ Wroughton L., Schneider H. & Kyriakidou D., *How the IMF's misadventure in Greece is changing the fund*, Reuters, 28 Αυγούστου 2015, διαθέσιμο στο <https://www.reuters.com/investigates/special-report/imf-greece/> [πρόσβαση: 01.06.19]

⁵ Boughton, J., *The IMF and the Force of History: Ten Events and Ten Ideas That Have Shaped the Institution*, IMF Working Paper, Policy Development and Review Department, Μάιος 2004, σ. 6

⁶ Στο ίδιο, σ. 6-7

⁷ IMF, *Cooperation and reconstruction (1944–71)*, διαθέσιμο στο <https://www.imf.org/external/about/histcoop.htm> [πρόσβαση: 05.06.19]

⁸ World Bank and IMD Library Network, *The Founding Fathers*, διαθέσιμο στο <http://external.worldbankimflib.org/Bwf/60panel3.htm> [πρόσβαση: 02.04.19]

των συναλλαγματικών ισοτιμιών και διεθνών πληρωμών με σκοπό να διευκολύνει τις χώρες και τους πολίτες τους να αγοράζουν και να πωλούν αγαθά και υπηρεσίες μεταξύ τους. Το Ταμείο δημιουργήθηκε με στόχο να διασφαλίζει τη σταθερότητα της συναλλαγματικής ισοτιμίας, ενθαρρύνοντας τα κράτη-μέλη να εξαλείψουν τους φραγμούς στο εμπόριο, απαντώντας στα όσα εκτυλίχθηκαν τη δεκαετία του 1930.⁹

Ουσιαστικά, η αρχική σύλληψη σχετικά με το ΔΝΤ, που απορρέει από την εμπειρία της Μεγάλης Ύφεσης, ήταν ότι *οι χώρες-μέλη θα συμμορφώνονταν με ορισμένα πρότυπα συμπεριφοράς, που αποτυπώνονταν σε έναν κώδικα, τον οποίο διαχειριζόταν ένα διεθνές ίδρυμα.*¹⁰

Με στόχο τη διατήρηση της σταθερότητας και την πρόληψη κρίσεων στο διεθνές νομισματικό σύστημα, το ΔΝΤ εποπτεύει τις πολιτικές των κρατών-μελών όπως και τις εθνικές, περιφερειακές και παγκόσμιες οικονομικές και χρηματοπιστωτικές εξελίξεις μέσω ενός επίσημου συστήματος γνωστού ως επιτήρησης (surveillance). Το Ταμείο, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του, παρέχει ακόμη συμβουλές στις χώρες-μέλη και αναδεικνύει πολιτικές που είναι σχεδιασμένες να προάγουν την οικονομική σταθερότητα, να μειώνουν την ευαλωτότητα σε οικονομικές και χρηματοπιστωτικές κρίσεις και να βελτιώνουν τα επίπεδα διαβίωσης. Με τις τρεις βασικές λειτουργίες του, δηλαδή, την επιτήρηση, την τεχνική υποστήριξη και την παροχή δανεισμού το Ταμείο βοηθά τις χώρες να υλοποιήσουν ισχυρές και κατάλληλες πολιτικές.¹¹

Το ΔΝΤ επιβλέπει το διεθνές νομισματικό σύστημα ώστε να διασφαλίζει την αποτελεσματική λειτουργία του και τη συμμόρφωση κάθε μέλους με τη δέσμευση που έχει αναλάβει βάσει του Άρθρου 4, να εφαρμόζει πολιτικές που διατηρούν την εγχώρια και διεθνή σταθερότητα. Έτσι, παρακολουθεί και αξιολογεί τις εξελίξεις και τις πολιτικές σε εθνικό, περιφερειακό και διεθνές επίπεδο.¹²

⁹ IMF, *Cooperation and reconstruction (1944–71)*, διαθέσιμο στο <https://www.imf.org/external/about/histcoop.htm> [πρόσβαση: 05.07.19]

¹⁰ Peet R., *Unholy Trinity: The IMF, World Bank and WTO*, London-New York, Zed Books, 2009, σ. 75-76

¹¹ IMF, *Πώς το ΔΝΤ προωθεί τη διεθνή οικονομική σταθερότητα*, International Monetary Fund Factsheet, διαθέσιμο στο <https://www.imf.org/external/lang/Greek/np/exr/facts/pdf/globstabg.pdf> [πρόσβαση: 03.05.19]

¹² Στο ίδιο

1.2 Από το Bretton Woods στο Washington Consensus

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο πέρασε διαφορετικά στάδια στην άνω των 70 ετών διάρκεια παρουσίας του στην παγκόσμια οικονομική ιστορία.

Η περίοδος από την ίδρυσή του, το 1944, ως το 1971 βρίσκει το Ταμείο να δραστηριοποιείται στην ανοικοδόμηση των εθνικών οικονομιών.

Η επόμενη φάση της ιστορίας του ΔΝΤ σηματοδοτείται από την κατάρρευση του συστήματος του Bretton Woods και διαρκεί από το 1968 έως το 1973.¹³

Μετά το 1977 ο ρόλος του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου άλλαξε σημαντικά: Από μέσο συνεργασίας στις συναλλαγματικές ισοτιμίες και τις πληρωμές, ιδιαίτερα μεταξύ των βιομηχανικών χωρών, μετατράπηκε σε ένα μέσο ελέγχου του Πρώτου Κόσμου προς τις οικονομικές πολιτικές του Τρίτου Κόσμου.¹⁴ Είχε προηγηθεί η πετρελαϊκή κρίση του Οκτωβρίου του 1973 με το Ταμείο να προσαρμόζει τα δανειοδοτικά εργαλεία του στη νέα, μετά-Bretton Woods εποχή των κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών.¹⁵

Η ανάδυση της κρίσης χρέους στη Λατινική Αμερική αποτέλεσε σημείο καμπής για το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.

Η μεγάλη διαφορά σε σχέση με το παρελθόν ήταν, πλέον, ότι τα Προγράμματα δεν επικεντρώνονταν μόνο στο μέγεθος των ελλειμμάτων των προϋπολογισμών και στο πόσα έσοδα και πόση συγκράτηση δαπανών θα χρειαζόταν για τη διόρθωσή τους, αλλά το Ταμείο άρχισε να ζητά συγκεκριμένες περικοπές και αυξήσεις.¹⁶ Ιδιαίτερα μετά την εμπλοκή του στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας αποδείχθηκε ότι η συνεχιζόμενη επέκταση της ισχύος και της εντολής του ΔΝΤ είχε αρνητικές συνέπειες για τις οφειλέτριες χώρες, για το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα και στο τέλος, για το ίδιο το Ταμείο. Κι αυτό γιατί, το ολοένα και διευρυνόμενο πεδίο προαπαιτούμενων των δανείων σήμαινε ότι κατά τη διάρκεια μίας κρίσης το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο θα πρέπει να καταλαμβάνει ολοένα και μεγαλύτερο κομμάτι από τη διαδικασία λήψης

¹³ IMF, *Cooperation and reconstruction (1944–71)*, διαθέσιμο στο <https://www.imf.org/external/about/histcoop.htm> [πρόσβαση: 05.06.19]

¹⁴ Peet R., *Unholy Trinity: The IMF, World Bank and WTO*, London-New York, Zed Books, 2009, σ. 82

¹⁵ IMF, *The end of the Bretton Woods System (1972–81)*, διαθέσιμο στο <https://www.imf.org/external/about/histend.htm> [πρόσβαση: 08.07.19]

¹⁶ Στο ίδιο, σ. 119

αποφάσεων μίας χώρας, χωρίς την ανάλογη αύξηση του επιπέδου της λογοδοσίας του διεθνούς οργανισμού.¹⁷

Από τη δεκαετία του 1970 άρχισε να σημειώνεται σε ευρεία κλίμακα μία έντονη στροφή προς το νεοφιλελευθερισμό με κύρια χαρακτηριστικά την απορρύθμιση, τις ιδιωτικοποιήσεις και την απόσυρση του κράτους από τομείς κρατικής πρόνοιας.¹⁸ Με αυτές τις πολιτικές συνέδεσε το όνομά του το ΔΝΤ, απομακρυνόμενο από την κεϋνσιανή κληρονομιά του, προσεγγίζοντας τον μονεταρισμό.¹⁹

Στα τέλη της δεκαετίας του '80 έκανε την εμφάνισή του ο όρος «Συναίνεση της Washington» (Washington Consensus), τον οποίο συνέλαβε το 1989 ο οικονομολόγος του Institute for International Economics, John Williamson.²⁰ Ενσωμάτωνε 10 πολιτικές με στόχο να απεγκλωβίσουν τότε, στο πλαίσιο του νεοφιλελεύθερου μοντέλου διαχείρισης, τις χώρες της Λατινικής Αμερικής από τις κρίσεις χρέους. Οι πολιτικές που συνέθεσαν το Washington Consensus²¹ ήταν:

- Δημοσιονομική πειθαρχία
- Μείωση δημόσιων δαπανών
- Φορολογική μεταρρύθμιση²²
- Επιτόκια καθοριζόμενα από τις αγορές²³
- Ανταγωνιστικές συναλλαγματικές ισοτιμίες
- Απελευθέρωση του εμπορίου
- Ενθάρρυνση ξένων άμεσων επενδύσεων
- Ιδιωτικοποιήσεις
- Απορρύθμιση
- Διασφάλιση των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας

¹⁷ Στο ίδιο, δ. 126

¹⁸ Kapur, D., *The IMF: A Cure or a Curse?*, Foreign Policy, No. 111, 1998, σ. 25

¹⁹ Ημερίδα Ινστιτούτου Εναλλακτικών Πολιτικών ΕΝΑ, *Η πολιτική οικονομία του ΔΝΤ και η περίπτωση της Ελλάδας*, 20 Φεβρουαρίου 2018, διαθέσιμο στο <https://bit.ly/2BZe6Mk> [πρόσβαση: 01.06.19]

²⁰ Williamson, J., *The Washington Consensus as Policy Prescription for Development*, Peterson Institute for International Economics, Ιανουάριος 2004, διαθέσιμο στο <https://piie.com/publications/papers/williamson0204.pdf> [πρόσβαση: 01.06.19], σ. 1

²¹ Williamson, J., *What Washington Means by Policy Reform*, Peterson Institute for International Economics, 1 Νοεμβρίου 2002, διαθέσιμο στο <https://piie.com/commentary/speeches-papers/what-washington-means-policy-reform> [πρόσβαση: 02.05.19]

²² Ευρύτερη φορολογική βάση

²³ Και επιτόκια με θετικό πρόσημο σε πραγματικούς όρους

Με την αρχή του 21ου αιώνα, η φράση «Συναίνεση της Washington» είχε γίνει συνώνυμο μίας στενόμεντης προσέγγισης και ενός υπερβολικού ζήλου για την οικονομία των αγορών και το *laissez faire* σύμφωνα με τον Boughton, ο οποίος επισήμανε ότι «είναι ασφαλώς αλήθεια ότι το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο - τόσο σε επίσημο επίπεδο όσο και στο επίπεδο των προσωπικών απόψεων των μελών του προσωπικού του - αγκάλιασε τις πολιτικές που συνέλεξε ο Williamson κάτω από την ομπρέλα του Washington Consensus».²⁴

Η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991 μετέτρεψε το ΔΝΤ σε έναν θεσμό με παγκόσμιες προεκτάσεις. Αύξηση κρατών-μελών (172 χώρες από 152), αύξηση του προσωπικού κατά 30% μέσα σε μία εξαετία, με το Ταμείο να παίζει κομβικό ρόλο στη μετάβαση των χωρών της πρώην ΕΣΣΔ από τον κεντρικό, κρατικό σχεδιασμό στις καθοδηγούμενες από την αγορά οικονομίες. Το 1997 το Ταμείο, όμως, αντιμετώπισε την επώδυνη για την εικόνα του, εμπειρία της εμπλοκής του στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας.²⁵

Με το βάρος της κριτικής για τη διαχείριση των κρίσεων στις «Ασιατικές Τίγρεις» (Νότια Κορέα, Ταϊλάνδη, Φιλιππίνες, Μαλαισία και Ινδονησία) και στην Αργεντινή, το Ταμείο πέρασε στη συνέχεια μία κρίση, που έμελλε να επηρεάσει τις αποφάσεις του σχετικά με την ευρω-κρίση.

1.3 Η υπαρξιακή κρίση του Ταμείου

Το διάστημα που προηγήθηκε της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης βρήκε το ΔΝΤ σε μια κατάσταση περιθωριοποίησης, σε ένα είδος υπαρξιακής κρίσης²⁶ στον απόηχο της αποτυχίας του στην Αργεντινή.²⁷ Η κρίση έδωσε στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο έναν κεντρικό ρόλο, σε σχέση με την διακυβέρνηση του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος. Το ΔΝΤ αναζητούσε παραγωγικό ρόλο στο παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα.²⁸ Θα τον έβρισκε την άνοιξη του 2010, με την

²⁴ Boughton, J., *The IMF and the Force of History: Ten Events and Ten Ideas That Have Shaped the Institution*, IMF Working Paper, Policy Development and Review Department, Μάιος 2004, διαθέσιμο στο <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2016/12/30/The-IMF-and-the-force-of-History-Ten-Events-and-Ten-Ideas-that-Have-Shaped-the-Institution-17199> [πρόσβαση: 30.06.19], σ. 18

²⁵ IMF, *Cooperation and reconstruction (1944–71)*, διαθέσιμο στο <https://www.imf.org/external/about/histcoop.htm> [πρόσβαση: 05.06.19]

²⁶ Moschella, M., *Governing Risk. The IMF and Global Financial Crises*, International Political Economy series, Palgrave Macmillan, 2010, σ. 170

²⁷ IMF, *The IMF and Argentina, 1991–2001*, Evaluation Report, 2004, διαθέσιμο στο <https://www.imf.org/external/np/ieo/2004/arg/eng/pdf/report.pdf> [πρόσβαση: 07.05.19], σ. 3

²⁸ Στο ίδιο

ενεργοποίηση του μηχανισμού στήριξης για την Ελλάδα, μόλις μία τριετία μετά την κατάρρευση της Lehman Brothers. «Η τελευταία παγκόσμια κρίση αποκάλυψε μία ευθραυστότητα στις αναπτυγμένες χρηματοπιστωτικές αγορές, που σύντομα οδήγησε στη χειρότερη παγκόσμια οπισθοχώρηση από την εποχή της Μεγάλης Ύφεσης. Ξαφνικά, το ΔΝΤ κατακλύστηκε με αιτήματα δανεισμού (Stand By Arrangements - SBA) και άλλων μορφών χρηματοδοτικής στήριξης και στήριξης μέσω πολιτικών» σύμφωνα με το Ταμείο.²⁹

Η εκλογή του Dominique Strauss-Kahn ως δέκατου Γενικού Διευθυντή του Ταμείου την 1η Νοεμβρίου του 2007³⁰ έπαιξε καθοριστικό ρόλο στο να αποκτήσει το ΔΝΤ ξανά πρωταγωνιστικό ρόλο στο παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σκηνικό.

²⁹ IMF, *Globalization and the Crisis (2005 - present)*, διαθέσιμο στο <https://www.imf.org/external/about/histglob.htm> [πρόσβαση: 09.06.19]

³⁰ Βλ. Βιογραφικό Dominique Strauss-Kahn, διαθέσιμο στο <https://www.imf.org/external/np/omd/bios/dsk.htm> [πρόσβαση: 02.06.19]

Κεφάλαιο Δεύτερο - Η κρίση της Ευρωζώνης και η απεύθυνση στο Ταμείο

2.1 Ο συστημικός κίνδυνος και ο φόβος μιας νέας παγκόσμιας κρίσης

Ο αντίκτυπος της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης, που ξέσπασε με την έκρηξη της «φούσκας» των στεγαστικών δανείων στις Ηνωμένες Πολιτείες την περίοδο 2007-2008, έφτασε και στην Ευρώπη, διαμορφώνοντας έναν συστημικό κίνδυνο, δυνάμει απειλητικό εκ νέου σε παγκόσμιο επίπεδο. Το παράδοξο γεγονός με την Ελλάδα ήταν ότι μία μικρή οικονομία της ευρωπαϊκής ηπείρου εξελίχθηκε σε συστημική κρίση της νομισματικής ένωσης, παρά το γεγονός ότι το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της αντιστοιχούσε μόλις στο 2% του συνολικού ΑΕΠ της Ευρωζώνης.³¹

Ενδεικτική είναι η οπτική του αμερικανικού Κογκρέσου. Σε έκθεσή του, το Σεπτέμβριο του 2012, επισήμανε ότι «αυτό που άρχισε ως κρίση χρέους στην Ελλάδα στα τέλη του 2009 εξελίχθηκε σε μία ευρύτερη οικονομική και πολιτική κρίση στην Ευρωζώνη και στην Ευρωπαϊκή Ένωση».

Όταν η σοβαρότητα του ελληνικού ζητήματος αναδείχθηκε σε σημαντικό συστημικό κίνδυνο για την Ευρώπη και όχι μόνο, οι Ευρωπαίοι δεν εμφανίστηκαν διατεθειμένοι να στηρίξουν τη χώρα, αντιθέτως, υπό την πίεση κυρίως της Γερμανίας, επιδείκνυαν διάθεση τιμωρητικής στάσης, σε μια ένδειξη παραδειγματισμού προς τους άλλους Ευρωπαίους εταίρους, με το σκεπτικό ότι εάν μία χώρα δεν σέβεται τους κανόνες θα πρέπει να τιμωρηθεί, σύμφωνα με τον τότε εκπρόσωπο της Ελλάδας στο Ταμείο, Παναγιώτη Ρουμελιώτη.³²

Ο Έλληνας Πρωθυπουργός, Γιώργος Παπανδρέου και ο Υπουργός Οικονομικών, Γιώργος Παπακωνσταντίνου, με δεδομένη την κατάσταση αυτή θέλησαν να πιέσουν την ευρωπαϊκή πλευρά, διαμηνύοντας ότι η Αθήνα θα προσέφευγε στο ΔΝΤ. Η ελληνική πλευρά, στη συνέχεια, απευθύνθηκε στο Γενικό Διευθυντή του Ταμείου, ο οποίος έδειξε πρόθυμος για την παροχή βοήθειας στην Ελλάδα, ωστόσο, παρέπεμψε

³¹ Lombardi D. & Puritz Milson S., *The Euro-Area Crisis: Weighing Options for Unconventional IMF Interventions*, Brookings, 15 Δεκεμβρίου 2011, διαθέσιμο στο <https://www.brookings.edu/research/the-euro-area-crisis-weighing-options-for-unconventional-imf-interventions/> [πρόσβαση: 19.06.19]

³² Συνέντευξη του Παναγιώτη Ρουμελιώτη στον γράφοντα

εκ νέου στους Ευρωπαίους, οι οποίοι, στη συνέχεια, συνειδητοποίησαν τον κίνδυνο και δέχθηκαν τη δημιουργία της σύμπραξης με το ΔΝΤ.

Το Ταμείο και ο Γενικός Διευθυντής του έβλεπαν την αναταραχή αυτή ως ευκαιρία για τον οργανισμό, κυρίως και λόγω του γεγονότος ότι προερχόταν από αναζήτηση ουσιαστικού ρόλου στο παγκόσμιο σκηνικό. Ο Dominique Strauss-Kahn, ως πρώην πολιτικός, είδε την αναταραχή αυτή ως ευκαιρία για την αναδόμηση του προφίλ του διεθνούς θεσμού.³³

Μετά την εμφάνιση της κρίσης το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, εξάλλου, εμφάνισε ενισχυμένο ρόλο ως προς την παρακολούθηση και τη διασφάλιση της οικονομικής και χρηματοπιστωτικής σταθερότητας στην Υφήλιο.³⁴ *Η διεθνής κοινότητα αναγνώρισε ότι οι χρηματικοί πόροι του ΔΝΤ ήταν πιο σημαντικοί από ποτέ και ήταν πολύ πιθανό να στερεύσουν πριν από το τέλος της κρίσης.*³⁵ Έτσι, ο πρώην υπουργός Οικονομίας της Γαλλίας (1997-1999)³⁶ μέσα σε αυτές τις επισφαλείς συνθήκες, με τον κίνδυνο να εκτραπεί εκ νέου η παγκόσμια οικονομία, μέσω της μετάδοσης της κρίσης και μιας νέας βαθιάς πολύχρονης ύφεσης, κατάφερε να επανεντάξει το ΔΝΤ στους πυλώνες διασφάλισης της ομαλότητας στην παγκόσμια οικονομία και να το *αναδείξει ως σταθεροποιητικό παράγοντα του διεθνούς νομισματικού συστήματος.*³⁷

Ο επικεφαλής του ΔΝΤ και οι σύμβουλοί του φοβούνταν ότι η Ελλάδα αποτελούσε απειλή για το ευρύτερο σύστημα της Ευρωζώνης και το Ταμείο, ενώ παράλληλα, η κρίση του 2007-2008 είχε αναδείξει νέο ρόλο για το ΔΝΤ, αυτόν της προληπτικής παρέμβασης, με στόχο την αποτροπή νέων κρίσεων.³⁸ Αυτή έμοιαζε να είναι η κατάλληλη ώρα για το Ταμείο.

«Με την Ευρώπη στην κόψη του ξυραφιού, το να έλεγε το Ταμείο ότι δεν θα εμπλεκόταν δεν θα ήταν αποδεκτό» σύμφωνα με τον Siddharth Tiwari, ο οποίος ήταν

³³ Συνέντευξη του Παναγιώτη Ρουμελιώτη στον γράφοντα

³⁴ Ρουμελιώτης, Π., *Το Άγνωστο Παρασκήνιο της Προσφυγής στο ΔΝΤ. Πώς και γιατί φτάσαμε στο Μνημόνιο*, Αθήνα, Εκδοτικός Οίκος Λιβάνη, 2012, σ. 17

³⁵ IMF, *Globalization and the Crisis (2005 - present)*, διαθέσιμο στο <https://www.imf.org/external/about/histglob.htm> [πρόσβαση: 11.07.19]

³⁶ Βλ. Βιογραφικό Dominique Strauss-Kahn, διαθέσιμο στο <https://www.imf.org/external/np/omd/bios/dsk.htm> [πρόσβαση: 02.06.19]

³⁷ Συνέντευξη του Παναγιώτη Ρουμελιώτη στον γράφοντα

³⁸ Ρουμελιώτης, Π., *Το Άγνωστο Παρασκήνιο της Προσφυγής στο ΔΝΤ. Πώς και γιατί φτάσαμε στο Μνημόνιο*, Αθήνα, Εκδοτικός Οίκος Λιβάνη, 2012, σ. 129

γραμματέας στο εκτελεστικό συμβούλιο του ΔΝΤ το 2010.³⁹ Η συμμετοχή, όμως, του ΔΝΤ στις υποθέσεις της Ευρωζώνης, επίσης, δεν ήταν αποδεκτή από όλους στο εσωτερικό του οργανισμού.

Στη συνεδρίαση των 24 Διευθυντών του ΔΝΤ στις 9 Μαΐου του 2010, στην Ουάσινγκτον, οπότε και αποφασίστηκε η διάσωση της Ελλάδας σε συνεργασία με τους ευρωπαϊκούς θεσμούς, το Διοικητικό Συμβούλιο του Ταμείου εμφανίστηκε διχασμένο.

Οι εκπρόσωποι των χωρών των αναδυόμενων οικονομιών εξέφρασαν έντονες αντορρήσεις προς τη χρηματοδοτική στήριξη και κυρίως το εύρος της προς την Ελλάδα, υποστηρίζοντας ότι πρόκειται για μία αναπτυγμένη χώρα στην οποία δίνεται ένα πολύ μεγάλο ποσό, την ώρα που στις ίδιες παρέχονται χαμηλότερα χρηματοδοτικά πακέτα.⁴⁰ Τα 30 δισ. ευρώ τα οποία θα έβαζε το Ταμείο στο συνολικό πακέτο ήταν 30 φορές μεγαλύτερο ποσό σε σχέση με την ποσόστωση της Ελλάδας (1 δισ. ευρώ).⁴¹ Η απόφαση της ηγεσίας του Ταμείου, όμως, ήταν ειλημμένη.⁴²

2.2 Πολιτικά και θεσμικά εμπόδια για την εμπλοκή του ΔΝΤ

Πέρα από τα προβλήματα της εποχής προ κρίσης, το Ταμείο είχε να αντιμετωπίσει και σημαντικές προκλήσεις μπαίνοντας στη διαδικασία να συμμετάσχει στα δρώμενα της ζώνης του ευρώ.

Αρχικά, τη δυσκολία της απειρίας εμπλοκής σε διάσωση χωρών-μελών νομισματικών ενώσεων μεγάλης κλίμακας.

Οι ευρωπαϊκές αρχές δεν ήθελαν παροχή οικονομικής βοήθειας του Ταμείου προς την Ελλάδα, φοβούμενες ότι η εξέλιξη αυτή θα χαρακτηριζόταν ως ευρωπαϊκή αδυναμία⁴³

³⁹ Wroughton L., Schneider H. & Kyriakidou D., *Special Report: How the IMF's Greek misadventure is changing the fund*, Reuters, 28 Αυγούστου 2015, διαθέσιμο στο <https://www.reuters.com/article/us-imf-greece-specialreport/special-report-how-the-imfs-greek-misadventure-is-changing-the-fund-idUSKCN0QX0UQ20150828> [πρόσβαση: 03.07.19]

⁴⁰ Συνέντευξη Μιχάλη Ψαλιδόπουλου στον γράφοντα

⁴¹ Ιγνατίου, Μ., Τρόικα. Ο Δρόμος προς την Καταστροφή, Αθήνα, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, 2015, σ. 473

⁴² Wroughton L., Schneider H. & Kyriakidou D., *Special Report: How the IMF's Greek misadventure is changing the fund*, Reuters, 28 Αυγούστου 2015, διαθέσιμο στο <https://www.reuters.com/article/us-imf-greece-specialreport/special-report-how-the-imfs-greek-misadventure-is-changing-the-fund-idUSKCN0QX0UQ20150828> [πρόσβαση: 03.05.19]

⁴³ Mody, A., *Euro Tragedy. A drama in nine acts*, New York, Oxford University Press, 2018, σ. 247

με φόβους να εκφράζονται ότι η Ευρωζώνη θα γινόταν αντικείμενο ελέγχου της Ουάσινγκτον.⁴⁴

Ευρωπαίοι αξιωματούχοι ήταν αρνητικοί απέναντι στο ενδεχόμενο του να αφεθούν οι ευρωπαϊκές υποθέσεις στα χέρια ενός μη ευρωπαϊκού οργανισμού, με κυριότερη ένσταση αυτή της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και του επικεφαλής της, Jean-Claude Trichet που δεν επιθυμούσαν εμπλοκή του Ταμείου πέρα από την τεχνική βοήθεια. Ο Trichet, όμως δεν ήταν ο μόνος που έφερε προσκόμματα. Ο τότε Υπουργός Οικονομικών της Ελλάδας, Γιώργος Παπακωνσταντίνου δήλωσε ότι από το 2009 ως το 2011 θυμάται το Γάλλο Πρόεδρο, Nicholas Sarkozy να διαμηνύει «δεν θα επιτρέψω ποτέ το ΔΝΤ στην Ευρώπη».⁴⁵ Η τότε υπουργός Οικονομικών του Γάλλου Προέδρου, Christine Lagarde επισήμαινε χαρακτηριστικά ότι η χρηματοδοτική εμπλοκή του ΔΝΤ θα ήταν τόσο παράξενη όσο να καλούσε η αμερικανική κυβέρνηση στη διάσωση της *Καλιφόρνια*.⁴⁶ Μάλιστα, σε συνέντευξή της, συμφωνώντας με το Γάλλο Πρόεδρο, εξέφραζε την ελπίδα ότι οι Ευρωπαίοι θα μπορούσαν να συγκεντρώσουν αρκετά χρήματα σε ένα πακέτο, που θα αποτελούσε πλαίσιο ασφαλείας και θα έδειχνε ότι η Ευρώπη θα μπορούσε να λύσει τις υποθέσεις της.⁴⁷

Οι ευρωπαϊκές αντιστάσεις κάμφθηκαν το Μάρτιο του 2010, όταν η Καγκελάρια Merkel τασσόταν απέναντι στο ευρωπαϊκό κατεστημένο με την απόφασή της να καλέσει εμμέσως το ΔΝΤ να εμπλακεί στη διαχείριση της κατάστασης, προοπτική στην οποία ήταν απέναντι τόσο ο Wolfgang Schaueble, ο οποίος δεν ήθελε το Ταμείο να αναμιγνύεται στα εσωτερικά της Ευρώπης.⁴⁸

«Στα τέλη Μαρτίου του 2010, με τις ανησυχίες για την ικανότητα της ελληνικής κυβέρνησης να αποπληρώσει τα χρέη της να ταρακουνούν τις αγορές, οι ηγέτες της Ευρώπης ήθελαν το ΔΝΤ να μείνει μακριά. Οι Ευρωπαίοι φοβούνταν ότι η οικονομική

⁴⁴ Pisani-Ferry J., Sapir A. & Wolff G., *EU-IMF assistance to euro-area countries: an early assessment*, Bruegel, Bruegel Blueprint 19, 16 Ιουνίου 2013, σ. 119

⁴⁵ Wroughton L., Schneider H. & Kyriakidou D., *How the IMF's Greek misadventure is changing the fund*, Reuters, 28 Αυγούστου 2015, διαθέσιμο στο <https://www.reuters.com/article/us-imf-greece-specialreport/special-report-how-the-imfs-greek-misadventure-is-changing-the-fund-idUSKCN0QX0UQ20150828> [πρόσβαση: 03.06.19]

⁴⁶ Mody, A., *Euro Tragedy. A drama in nine acts*, New York, Oxford University Press, 2018, σ. 247

⁴⁷ Wroughton L., Schneider H. & Kyriakidou D., *How the IMF's Greek misadventure is changing the fund*, Reuters, 28 Αυγούστου 2015, διαθέσιμο στο <https://www.reuters.com/article/us-imf-greece-specialreport/special-report-how-the-imfs-greek-misadventure-is-changing-the-fund-idUSKCN0QX0UQ20150828> [πρόσβαση: 03.06.19]

⁴⁸ Spiegel, *Top-Notenbankerattackiert Merkel*, 24 Μαρτίου 2010, διαθέσιμο στο <http://www.spiegel.de/wirtschaft/soziales/griechenland-euro-streit-top-notenbanker-attackiert-merkel-a-685443.html> [πρόσβαση: 20.06.19]

βοήθεια του Ταμείου σε έναν "δικό τους" θα σηματοδοτούσε ευρύτερη αδυναμία στη νομισματική ένωση. Παρόλα αυτά, η Γερμανίδα Καγκελάρια Angela Merkel αποφάσισε ότι η παρουσία του ΔΝΤ ήταν το σήμα που χρειαζόταν για να πείσει τους Γερμανούς πολίτες ότι η Ελλάδα χρειαζόταν επείγουσα χρηματοδοτική στήριξη και ότι θα επιβαλλόταν αυστηρή πειθαρχία στην χρήση αυτών των κεφαλαίων. Οι πολιτικές προτεραιότητες της Merkel συνέπεσαν με τα συμφέροντα του επικεφαλής του ΔΝΤ, Dominique Strauss-Kahn, ο οποίος ήθελε απεγνωσμένα να τραβήξει το ΔΝΤ από την αφάνεια. Από εκείνη τη στιγμή, το ΔΝΤ έγινε το εργαλείο της Ευρώπης –κυρίως της Γερμανίας– στην Ελλάδα» σύμφωνα με τον επισκέπτη καθηγητή Διεθνούς Οικονομικής Πολιτικής στο Princeton και πρώην υποδιευθυντή του Ευρωπαϊκού Τμήματος του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, Ashoka Mody.⁴⁹

Ενστάσεις δεν υπήρξαν μόνο στο εσωτερικό της Ευρώπης αλλά και από την πλευρά των Ηνωμένων Πολιτειών, που αποτελούν και το μεγαλύτερο χρηματοδότη του ΔΝΤ.⁵⁰

Η εμπλοκή του Ταμείου στο πακέτο διάσωσης της Ελλάδας, τελικά, αποτέλεσε βασικό όρο της Γερμανίδας Καγκελαρίου ώστε να συναινέσει στη βοήθεια του Βερολίνου.⁵¹

Η Γερμανική Κυβέρνηση, με τη συμμετοχή του ΔΝΤ στο Πρόγραμμα θέλησε να παρακάμψει τα όποια εμπόδια θα υψώνονταν από τους κανόνες της ΕΕ, αλλά και το Ομοσπονδιακό Δικαστήριο της Γερμανίας σχετικά με την παροχή απευθείας χρηματικής βοήθειας σε άλλη χώρα της Ευρωζώνης. Ο τότε πρωθυπουργός της Ελλάδας, Γιώργος Παπανδρέου δήλωνε αργότερα «δεν ήθελα εγώ το ΔΝΤ. Το ξέρουν όλοι πια και είναι γεγονός πια αυτός ο μύθος. Η Γερμανία ήθελε το ΔΝΤ»,⁵² ωστόσο εκείνος ήταν που απηύθυνε την επίσημη κλήση στο Ταμείο, με το καταστατικό του να προβλέπει ότι μόνο σε περίπτωση αιτήματος της ενδιαφερόμενης χώρας

⁴⁹ Mody, A., *The IMF Should Get Out of Greece*, Bloomberg, 3 Φεβρουαρίου 2017, διαθέσιμο στο <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2017-02-03/the-imf-should-get-out-of-greece> [πρόσβαση: 21.06.19]

⁵⁰ Nelson R., Nanto D., Sanford J. & Weiss M., *Frequently Asked Questions about IMF Involvement in the Eurozone Debt Crisis*, Congressional Research Service, 27 Αυγούστου 2010, διαθέσιμο στο <https://fas.org/sgp/crs/row/R41239.pdf> [τελευταία πρόσβαση: 20.05.19], σ. 4

⁵¹ Ιγνατίου Μ., Τρόικα. Ο Δρόμος προς την Καταστροφή, Αθήνα, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, 2015, σ. 31· Nelson R., Nanto D., Sanford J. & Weiss M., *Frequently Asked Questions about IMF Involvement in the Eurozone Debt Crisis*, Congressional Research Service, 27 Αυγούστου 2010, διαθέσιμο στο <https://fas.org/sgp/crs/row/R41239.pdf> [τελευταία πρόσβαση: 20.05.19], σ. 5

⁵² Skai.gr, Γ. Παπανδρέου στον ΣΚΑΪ: Δεν ήθελα εγώ το ΔΝΤ αλλά η Γερμανία, 20 Απριλίου 2016, διαθέσιμο στο [http://www.skai.gr/news/politics/article/312968/g-papandreou-ston-skai-den-ithela-ego-to-dd-alla-i-germania-/](http://www.skai.gr/news/politics/article/312968/g-papandreou-ston-skai-den-ithela-ego-to-dd-alla-i-germania/) [πρόσβαση: 22.05.19]

ενεργοποιείται, καθότι ο διεθνής οργανισμός επικεντρώνεται στις χώρες μέλη του (member focused).⁵³

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι Ελλάδα και Ευρώπη είχαν περιορισμένες επιλογές εξαιτίας του μεγέθους της κρίσης. Είναι ενδεικτικό ότι ακόμη και στο σενάριο το ΔΝΤ να γινόταν ο μοναδικός χρηματοδότης της στήριξης, δεν θα μπορούσε να σηκώσει το βάρος της δανειοδότησης χωρών της νομισματικής ένωσης, σύμφωνα με την έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για το ρόλο της Τρόικας.⁵⁴ Τον Ιούνιο του 2010 το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (European Financial Stability Facility - EFSF) δημιουργήθηκε από τα κράτη-μέλη της Ευρωζώνης ως προσωρινός μηχανισμός επίλυσης κρίσεων.⁵⁵ Ο μηχανισμός αυτός, πρόδρομος του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (European Stability Mechanism – ESM) βασίστηκε σε μία κοινή εγγύηση των χωρών της νομισματικής ένωσης για ένα «φορέα ειδικού σκοπού» που θα δανειζόταν 440 δισ. ευρώ από τις αγορές, ενώ στο ποσό αυτό θα προστίθεντο άλλα 60 δισεκατομμύρια του κοινού χρηματοδοτικού εργαλείου υπό τον έλεγχο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Στα 500 αυτά δισ. το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο θα συμπλήρωνε άλλα 250 δισ. ευρώ.⁵⁶

Τα χρήματα για τη διαχείριση της κρίσης στη ζώνη του ευρώ και πιο συγκεκριμένα για την καταπολέμηση του ελληνικού προβλήματος είχαν βρεθεί, όπως και το σχήμα που θα αναλάμβανε να υλοποιήσει τη δημοσιονομική προσαρμογή της Ελλάδας. Στις 2 Μαΐου του 2010 οι Υπουργοί Οικονομικών της Ευρωζώνης δήλωναν ότι η Ελλάδα θα λάμβανε 110 δισ. ευρώ, 80 δισ. εκ των οποίων θα αποτελούσαν δάνεια από τις άλλες χώρες της Ευρωζώνης και 30 δισ. από το ΔΝΤ, συνολικά το υψηλότερο διεθνές πακέτο στήριξης όλων των εποχών.⁵⁷ Τα προβλήματα, όμως, δεν τέλειωσαν με τη δανειοδότηση της χώρας, αφού υπήρχαν ακόμα αρκετές προκλήσεις.

⁵³ Συνέντευξη του Μιχάλη Ψαλιδόπουλου στον γράφοντα

⁵⁴ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Έκθεση σχετικά με τη διερευνητική έκθεση για τον ρόλο και τις εργασίες της Τρόικας (ΕΚΤ, Επιτροπή και ΔΝΤ) όσον αφορά τις χώρες της ζώνης του ευρώ που έχουν υπαχθεί σε πρόγραμμα προσαρμογής, 28 Φεβρουαρίου 2014, διαθέσιμο στο <https://bit.ly/2RMPWku> [πρόσβαση: 17.06.19]

⁵⁵ Βλ. EFSF - the temporary fiscal backstop διαθέσιμο στο <https://www.esm.europa.eu/efsf-overview> [πρόσβαση: 07.06.19]

⁵⁶ Παπακωνσταντίνου, Γ., *Game Over. Η αλήθεια για την κρίση*, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαδόπουλος, 2016, σ. 191

⁵⁷ Mody, A., *Euro Tragedy. A drama in nine acts*, New York, Oxford University Press, 2018, σ. 255

2.3 Τρόικα, μία πρωτόγνωρη συνεργασία θεσμών

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και Διεθνές Νομισματικό Ταμείο κλήθηκαν να συνεργαστούν για πρώτη φορά, αντιμετωπίζοντας ένα ασαφές θεσμικό περιβάλλον.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν είχε εμπειρία στη χρηματοδότηση κρίσεων, ελλείπει και ενός σχετικού θεσμικού μηχανισμού, ενώ υπήρχε έλλειψη επαρκούς εμπιστοσύνης στα δικά της θεσμικά όργανα.⁵⁸ Παράλληλα, οι μηχανισμοί επιτήρησης του Ταμείου ήταν πιο αξιόπιστοι σε σχέση με τους ευρωπαϊκούς, ενώ η δυνατότητα δανεισμού του ΔΝΤ ήταν καταλληλότερη, δεδομένου του ότι η Ευρώπη δε διέθετε έναν δανειστή ύστατης ανάγκης και τα κεφάλαια του EFSF δεν επαρκούσαν.⁵⁹ Με τα δεδομένα αυτά, παρά τις πολιτικές ανησυχίες και αντιστάσεις, η συνεργασία των Ευρωπαίων με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο κρίθηκε απαραίτητη.

Έτσι, δημιουργήθηκε μία ιδιαίτερη σύμπραξη σε θεσμικό επίπεδο. *Η Τρόικα είναι μία μοναδική θεσμική κατασκευή που περιλαμβάνει έναν πρωτόγνωρο βαθμό συνεργασίας μεταξύ περιφερειακών και παγκόσμιων οικονομικών θεσμών σύμφωνα με έκθεση του Bruegel.*⁶⁰

Ως προς το πρακτικό κομμάτι, η συνεργασία ΕΕ-ΔΝΤ έπαιξε σημαντικό ρόλο στο σχεδιασμό, την εποπτεία και την υλοποίηση των Προγραμμάτων. Η έκθεση επισημαίνει ότι το ΔΝΤ ενεπλάκη πολύ πιο ενεργά στην Ευρωζώνη, από επιχειρησιακή άποψη και χρηματοδοτικά, απ' ότι εθεωρείτο βιώσιμο από τους μετόχους του. Παράλληλα, έθεσε τη συνεργασία ΕΕ-ΔΝΤ ως σημαντικό πρότυπο για μελλοντική συνεργασία μεταξύ παγκόσμιων και περιφερειακών θεσμών, με την ευρω-κρίση, σε αυτό το πλαίσιο, να αποτελεί ιστορικά ένα σημαντικό τεστ της δυνατότητας μιας τέτοιας συνεργασίας. Τα Προγράμματα για τις χώρες της Ευρωζώνης ήταν πρωτοφανή, αφού για πρώτη φορά από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο οικονομικά ανοικτές και ώριμες χώρες επιχείρησαν να προχωρήσουν σε προσαρμογή μέσα σε νομισματική ένωση. Το 2010 η Ευρωζώνη δε διέθετε ένα θεσμοθετημένο καθεστώς διαχείρισης κρίσεων, με τα

⁵⁸ Pisani-Ferry J., Sapir A. & Wolff G., *EU-IMF assistance to euro-area countries: an early assessment*, Bruegel, Bruegel Blueprint 19, 16 Ιουνίου 2013, σ. 2

⁵⁹ Lombardi D. & Puritz Milson S., *The Euro-Area Crisis: Weighing Options for Unconventional IMF Interventions*, Brookings, 15 Δεκεμβρίου 2011, διαθέσιμο στο <https://www.brookings.edu/research/the-euro-area-crisis-weighing-options-for-unconventional-imf-interventions/> [πρόσβαση: 19.06.19]

⁶⁰ Pisani-Ferry J., Sapir A. & Wolff G., *EU-IMF assistance to euro-area countries: an early assessment*, Bruegel, Bruegel Blueprint 19, 16 Ιουνίου 2013, σ. 1

κύρια χαρακτηριστικά αυτού που δημιουργήθηκε να προκύπτουν, στην πράξη, από τη συνεργασία των ευρωπαϊκών θεσμών και του Ταμείου. Αν και το ΔΝΤ δε συμμετείχε για πρώτη φορά σε κοινά Προγράμματα με άλλους θεσμούς, μεταξύ των οποίων και η ΕΕ, ποτέ δεν ενεπλάκη σε τόσο στενή συνεργασία με περιφερειακό θεσμό.⁶¹

Ρόλοι και αρμοδιότητες μεταξύ των εταίρων μοιράστηκαν, με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να κρατά τα ηνία της διαπραγμάτευσης, την ΕΚΤ ένα αναλαμβάνει την ευθύνη των τραπεζικών θεμάτων, με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο να έχει ισχυρότερο λόγο στα δημοσιονομικά ζητήματα, εξαιτίας της σχετικής εμπειρίας που αποτυπωνόταν σε συγκεκριμένη μεθοδολογία.⁶²

Η Κομισιόν είχε τον πρώτο λόγο στο Πρόγραμμα, ωστόσο, δεν είχε ανάλογη εμπειρία, ενώ την ίδια ώρα, οι ισχυρότερες χώρες της Ευρωζώνης είχαν έλλειψη εμπιστοσύνης προς την Επιτροπή, με το αίτημα συμμετοχής του ΔΝΤ να αποτελεί την έκφρασή της. Το γεγονός αυτό έδινε στο Ταμείο ειδικό βάρος στις διαπραγματεύσεις, μεγαλύτερο από αυτό που του αναλογούσε με βάση τη συμμετοχή του. Τα στελέχη του δεν ήταν συνηθισμένα να παρακολουθούν διαπραγματεύσεις σιωπηρά, το αντίθετο και αυτό δεν άρεσε πάντα στα στελέχη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.⁶³

⁶¹ Στο ίδιο, σ. 6

⁶² Παπακωνσταντίνου, Γ., *Game Over. Η αλήθεια για την κρίση*, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαδόπουλος, 2016, σ. 167

⁶³ Στο ίδιο

Κεφάλαιο Τρίτο - Αποτίμηση της εμπλοκής στην Ευρωζώνη, λάθη και εξαιρέσεις

3.1 Το Καταστατικό και η εξαίρεση για το χρέος

Πέρα από την πίεση χρόνου και τις πολιτικές δυσκολίες της περίπλοκης και ιδιαίτερης συνεργασίας με τους θεσμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, στην περίπτωση της Ελλάδας, κλήθηκε να αντιμετωπίσει και πρακτικά ζητήματα, που είχαν να κάνουν με το σχεδιασμό του Προγράμματος Δημοσιονομικής Προσαρμογής. Με τη συμμετοχή του στη διάσωση χώρας νομισματικής ένωσης έχανε δύο βασικά εργαλεία οικονομικής πολιτικής, που χρησιμοποιεί σε παρεμβάσεις σε επίπεδο μεμονωμένων κρατών: Τη δυνατότητα υποτίμησης του νομίσματος και αυτήν της αναδιάρθρωσης του δημόσιου χρέους.⁶⁴ Σε επίπεδο Ευρωζώνης η πρώτη επιλογή ήταν απαγορευμένη και η δεύτερη, όπως φάνηκε και τα επόμενα χρόνια, αδύνατη τη δεδομένη χρονική στιγμή και ιδιαίτερα πολύπλοκη για πολιτικούς και οικονομικούς λόγους.

Ο επικεφαλής της ΕΚΤ, Jean-Claude Trichet εκτιμούσε ότι αν προχωρούσε η επιλογή της απομείωσης της αξίας των ομολόγων που κατείχαν οι ευρωπαϊκές τράπεζες θα έπρεπε οι κυβερνήσεις να τις στηρίξουν ή θα έπρεπε η Φραγκφούρτη να παρέμβει. Ο Trichet είχε διαμηνύσει ότι θα σταματούσε τη χρηματοδότηση των ελληνικών τραπεζών εάν η Αθήνα ζητούσε αναδιάρθρωση χρέους. Έτσι, ο Strauss-Kahn, ενώπιον αδιεξόδου, δέχθηκε την αναβολή της αναδιάρθρωσης, η οποία όμως, για να περάσει από το Διοικητικό Συμβούλιο του Ταμείου, έπρεπε να αλλάξει το καταστατικό του διεθνούς οργανισμού, κάτι που έγινε.⁶⁵

Έτσι, η επιλογή της αναδιάρθρωσης δεν μπήκε ποτέ στην ατζέντα των συζητήσεων, με αποτέλεσμα το ΔΝΤ να κληθεί να τροποποιήσει τους κανόνες του για να δικαιολογήσει το υψηλό ύψος δανεισμού προς την Ελλάδα με δεδομένα το μη βιώσιμο χρέος (130% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος το 2009) και τα υψηλά ετήσια ελλείμματα της Ελλάδας. Την ημέρα που το Διοικητικό Συμβούλιο του Ταμείου ενέκρινε το πακέτο στήριξης προς την Αθήνα, άλλαξε τον κανονισμό λειτουργίας του προσθέτοντας

⁶⁴ Παπακωνσταντίνου, Γ., *Game Over. Η αλήθεια για την κρίση*, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαδόπουλος, 2016, σ. 168

⁶⁵ Συνέντευξη Παναγιώτη Ρουμελιώτη στον γράφοντα

πρόβλεψη δανεισμού σε περιπτώσεις που υφίσταται ισχυρός κίνδυνος διεθνών συστημικών επιπλοκών.⁶⁶

Η συστημική εξαίρεση που υιοθέτησε το Ταμείο ξεπέρασε την εκτίμηση του διεθνούς οργανισμού ότι το χρέος δεν ήταν βιώσιμο χωρίς την απαραίτητη αναδιάρθρωση, το οποίο προβλέπεται πριν από την ενεργοποίηση Προγραμμάτων Δημοσιονομικής Προσαρμογής του ΔΝΤ. Έτσι, με τις σημαντικές ανησυχίες μετάδοσης της κρίσης εκείνη τη χρονική περίοδο τόσο στην Ευρωζώνη όσο και αλλού, το Ταμείο δημιούργησε αυτή την εξαίρεση για περιπτώσεις όπου υπάρχουν σημαντικές αβεβαιότητες γύρω από τη βιωσιμότητα δημόσιων χρεών. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η συστημική εξαίρεση επέτρεπε σε υψηλής κλίμακας χρηματοδοτήσεις να προχωρούν χωρίς να χρειάζονται δράσεις μείωσης των χρεών, εάν υπήρχε υψηλό ρίσκο διεθνών συστημικών κινδύνων.⁶⁷

Το Ταμείο στη συνέχεια παραδέχθηκε ότι «ενώ η συστημική εξαίρεση ήταν ένα βήμα προς την κατεύθυνση της ευελιξίας, είχε κάποιες αρνητικές επιπτώσεις, που αναδείχθηκαν με το πέρασμα του χρόνου».⁶⁸

3.2 Παραδοχή λαθών από το Ταμείο

Πέρα όμως, από την εξαίρεση που οδήγησε το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο στη συμμετοχή του στη διαχείριση της κρίσης της Ευρωζώνης, το ίδιο το Ταμείο και τα στελέχη του προχώρησαν σε μία σειρά δημόσιων παραδοχών περί λαθών και λάθος εκτιμήσεων τόσο για τα κριτήρια και τις συνθήκες συμμετοχής στο πρώτο ελληνικό Πρόγραμμα όσο και σε χειρισμούς γενικότερα σε σχέση με τις χώρες της νομισματικής ένωσης.

«Αντικειμενικά επιδεινώσαμε την κατάσταση στην Ελλάδα. Δανείζεις μία χώρα που ήδη έχει αδυναμία αποπληρωμής του χρέους της. Αυτή δεν είναι η εντολή μας» δήλωνε

⁶⁶ Παπακωνσταντίνου, Γ., *Game Over. Η αλήθεια για την κρίση*, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαδόπουλος, 2016, σ. 169

⁶⁷ IMF, *IMF Survey: IMF reforms policy for exceptional access lending*, 29 Ιανουαρίου 2016, διαθέσιμο στο <https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/28/04/53/sopol012916a> [πρόσβαση: 27.06.19]

⁶⁸ IMF, *IMF Survey: IMF reforms policy for exceptional access lending*, 29 Ιανουαρίου 2016, διαθέσιμο στο <https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/28/04/53/sopol012916a> [πρόσβαση: 27.11.18]

ένας εκ των βασικών οικονομολόγων του ΔΝΤ, αν και συμφώνησε με τη συμμετοχή του Ταμείου στη διαχείριση της ελληνικής κρίσης.⁶⁹

Η πραγματικότητα είναι ότι η συνεργασία του ΔΝΤ με την Ευρωζώνη προχώρησε εν μέσω αρκετών δυσκολιών. Τα Προγράμματα της Ιρλανδίας, της Πορτογαλίας και της Κύπρου ολοκληρώθηκαν με τις χώρες να μπαίνουν σε μεταμνημονιακή εποπτεία (Post Program Monitoring) αποκτώντας εκ νέου πρόσβαση στις αγορές ομολόγων. Η δυσκολότερη περίπτωση όλων, η Ελλάδα, προχώρησε το Φεβρουάριο του 2012 σε δεύτερο Μνημόνιο, με «κούρεμα» χρέους μέσω των ιδιωτών πιστωτών (PSI) και σε τρίτο τον Ιούλιο του 2015. Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο δεν μπήκε ποτέ χρηματοδοτικά στο τρίτο Πρόγραμμα της Ελλάδας, που ολοκληρώθηκε τον Αύγουστο του 2018, εξαιτίας της διαφωνίας με την ευρωπαϊκή πλευρά για το ζήτημα της βιωσιμότητας του ελληνικού χρέους. Το ΔΝΤ δεν υπέκυψε στις ευρωπαϊκές πιέσεις όπως είχε κάνει το 2010.

Νυν και πρώην αξιωματούχοι του διεθνούς οικονομικού οργανισμού παραδέχθηκαν τις αστοχίες των χειρισμών του σχετικά με τη διαχείριση της κρίσης στην Ευρωζώνη και ιδιαίτερα στην περίπτωση της Ελλάδας, αν και σε αρκετές περιπτώσεις επέρριψαν ευθύνες τόσο στους Ευρωπαίους εταίρους όσο και σε κυβερνήσεις που δεν υλοποίησαν τα Προγράμματα Δημοσιονομικής Προσαρμογής, με μνεία ιδιαίτερα στην Αθήνα.

Το Φεβρουάριο του 2013 ο τότε επικεφαλής οικονομολόγος του ΔΝΤ, Olivier Blanchard παραδέχθηκε επίσημα σε έκθεση με τίτλο «Τα Λάθη στις Προβλέψεις Μεγέθυνσης και οι Δημοσιονομικοί Πολλαπλασιαστές» (Growth Forecast Errors and Fiscal Multipliers)⁷⁰ ότι λάθος σε συντελεστή προκάλεσε την επιβολή πολύ μεγαλύτερης λιτότητας, μέσω περικοπών σε χώρες όπως η Ελλάδα, η Ιρλανδία και η Πορτογαλία. «Οι προγνώσεις υποτίμησαν σημαντικά την αύξηση της ανεργίας και τη μείωση της εσωτερικής ζήτησης που συνδέεται με τη δημοσιονομική προσαρμογή» σημείωσαν χαρακτηριστικά στην έκθεσή τους οι Blanchard και Leigh, μία προσαρμογή που είναι ούτως ή άλλως δύσκολη μέσα σε μια ζώνη με κοινό νόμισμα.

⁶⁹ Wroughton L., Schneider H. & Kyriakidou D., *How the IMF's misadventure in Greece is changing the fund*, Reuters, 28 Αυγούστου 2015, διαθέσιμο στο <https://www.reuters.com/investigates/special-report/imf-greece/> [πρόσβαση: 01.11.18]

⁷⁰ Blanchard O. & Leigh D., *Growth Forecast Errors and Fiscal Multipliers*, National Bureau of Economic Research, Φεβρουάριος 2013, σ. 16

Στις 28 Ιουλίου του 2016 το Ανεξάρτητο Γραφείο Αξιολόγησης του Ταμείου (Independent Evaluation Office of the International Monetary Fund - IEO) δημοσίευσε έκθεση με τίτλο «Το ΔΝΤ και οι κρίσεις στην Ελλάδα, την Ιρλανδία και την Πορτογαλία».⁷¹ Στην αποτίμηση αυτή προχώρησε σε μία σειρά παραδοχών για την εμπλοκή του στη νομισματική ένωση.⁷² Το IEO επισημαίνει ότι «το σύστημα επιτήρησης του ΔΝΤ αναγνώρισε τα σωστά ζητήματα πριν από την κρίση, ωστόσο δεν έπραξε το ίδιο με τον αντίκτυπο των κινδύνων που απέκτησαν αργότερα πολύ μεγάλη έκταση», με μνεία στους τραπεζικούς κινδύνους συγκεκριμένων χωρών.

Η έκθεση τόνισε τις πολιτικές πιέσεις που δέχθηκε το Ταμείο από την ευρωπαϊκή πλευρά από τα αρχικά στάδια της συνεργασίας τους. «Το Μάιο του 2010 το Εκτελεστικό Συμβούλιο του ΔΝΤ ενέκρινε πρόταση να παράσχει χρηματοδοτική πρόσβαση στην Ελλάδα κατ' εξαίρεση, δίχως να αναζητήσει προληπτική αναδιάρθρωση χρέους, παρά το ότι αυτό δεν έδειχνε να έχει προοπτικές βιωσιμότητας. Η κίνδυνος της μετάδοσης έπαιξε κομβικό ρόλο στην απόφαση αυτή» υπογραμμίζει η έκθεση του IEO.⁷³ Σημειώνεται ότι το ίδιο τόνισε και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στη διερευνητική έκθεση για τον ρόλο της Τρόικας στις χώρες της ζώνης του ευρώ, που υπάχθηκαν σε Πρόγραμμα προσαρμογής. Συγκεκριμένα ανέφερε ότι «το ΔΝΤ επεσήμανε σαφώς τους κινδύνους που ενείχε το ελληνικό Πρόγραμμα, ιδίως όσον αφορά τη βιωσιμότητα του χρέους», προσθέτοντας ότι το Ταμείο, «πέραν του ότι δέχθηκε την εκπόνηση και τη διαπραγμάτευση του Προγράμματος από την Τρόικα, αποφάσισε να τροποποιήσει το κριτήριο για την πολιτική έκτακτης πρόσβασης όσον αφορά τη βιωσιμότητα του χρέους, ώστε να καταστεί δυνατός ο δανεισμός προς την Ελλάδα, την Ιρλανδία και την Πορτογαλία».⁷⁴

Το Ανεξάρτητο Γραφείο Αξιολόγησης, επίσης, άσκησε κριτική στις προβλέψεις του ΔΝΤ στα Προγράμματα της Ελλάδας και της Πορτογαλίας, όσον αφορά στην ανάπτυξη, θεωρώντας τις υπερβολικά αισιόδοξες με αντίστοιχες επιπτώσεις στη δημοσιονομική προσαρμογή. «Τα Προγράμματα του ΔΝΤ σε Ελλάδα και Πορτογαλία

⁷¹ Independent Evaluation Office of the IMF, *The IMF and the Crises in Greece, Ireland, and Portugal*, Evaluation Report, Ιούλιος 2016 διαθέσιμο στο <http://www.imo-imf.org/imo/pages/CompletedEvaluation267.aspx> [πρόσβαση: 01.07.19]

⁷² Στο ίδιο, σ. 1-2

⁷³ Στο ίδιο, σ. 1

⁷⁴ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, *Έκθεση σχετικά με τη διερευνητική έκθεση για τον ρόλο και τις εργασίες της Τρόικας (ΕΚΤ, Επιτροπή και ΔΝΤ) όσον αφορά τις χώρες της ζώνης του ευρώ που έχουν υπαχθεί σε πρόγραμμα προσαρμογής*, 28 Φεβρουαρίου 2014, διαθέσιμο στο <https://bit.ly/2RMPWku> [πρόσβαση: 17.05.19]

ενσωμάτωσαν υπερβολικά αισιόδοξες προβλέψεις για την ανάπτυξη. Πιο ρεαλιστικές προβλέψεις θα είχαν κάνει σαφή τον αντίκτυπο της δημοσιονομικής εξυγίανσης στην ανάπτυξη και στο χρέος, επιτρέποντας στις αρχές να προετοιμαστούν καταλλήλως ή να πείσουν τους Ευρωπαίους να εξετάσουν πρόσθετη - ή πιο ευνοϊκή χρηματοδότηση - διαφυλάσσοντας την αξιοπιστία του ΔΝΤ ως ανεξάρτητου, τεχνοκρατικού θεσμού» ανέφερε χαρακτηριστικά το Ανεξάρτητο Γραφείο, συμπληρώνοντας ότι «τα μαθήματα από κρίσεις του παρελθόντος δεν ελήφθησαν πάντα υπόψη, παράδειγμα όταν το Ταμείο υποτίμησε την πιθανή αρνητική απάντηση των ιδιωτών πιστωτών σε ένα Πρόγραμμα υψηλού κινδύνου».⁷⁵

Παράλληλα, επισήμανε και θέματα έλλειψης λογοδοσίας και διαφάνειας στο ΔΝΤ κατά τη διαχείριση της κρίσης στην Ευρωζώνη, γεγονός που διαμόρφωσε την εντύπωση ότι στην περίπτωση της Ευρώπης δεν ακολουθήθηκαν οι συνήθεις πρακτικές του Ταμείου.⁷⁶

Παραδοχές περιείχε και η συνοδευτική της έκθεσης δήλωση της Γενικής Διευθύντριας του ΔΝΤ. Η Christine Lagarde έκανε λόγο για επιτυχή εμπλοκή του Ταμείου, δεδομένης της πρωτοφανούς κρίσης στη νομισματική ένωση με υψηλό κίνδυνο ευρύτερης επέκτασής της και με έλλειψη τειχών προστασίας της ζώνης του ευρώ. «Υπό την απειλή αυτής της πρωτόγνωρης συστημικής πρόκλησης τα Προγράμματα που στήριξε το Ταμείο κατάφεραν να κερδίσουν χρόνο ώστε να χτίσουν τείχη προστασίας, αποτρέποντας την επέκταση της κρίσης και επαναφέροντας την ανάπτυξη και την πρόσβαση στις αγορές για Ιρλανδία, Πορτογαλία και Κύπρο» τόνισε. Παραδέχθηκε επίσης ότι η απόφαση του ΔΝΤ αλλά και της ΕΕ για διάσωση της Ελλάδας το 2010 προέκυψε από την ανάγκη να διασωθούν γαλλικές και γερμανικές τράπεζες.⁷⁷

Στο ίδιο μήκος κύματος, αυτό της αυτοκριτικής, κινήθηκε και έκθεση του ΔΝΤ που δημοσιεύθηκε τον Ιανουάριο του 2016. «Όταν η ελληνική κρίση κορυφώθηκε στις αρχές του 2010, ούτε οι θεσμικές ρυθμίσεις στη ζώνη του ευρώ, ούτε οι χρηματοοικονομικές αγορές ήταν έτοιμες για αναδιάρθρωση του δημόσιου χρέους σε

⁷⁵ Independent Evaluation Office of the IMF, *The IMF and the Crises in Greece, Ireland, and Portugal*, Evaluation Report, Ιούλιος 2016 διαθέσιμο στο <http://www.imo-imf.org/ieo/pages/CompletedEvaluation267.aspx> [πρόσβαση: 01.07.19], σ. 1-2

⁷⁶ Στο ίδιο, σ. 2

⁷⁷ Βλ. *Statement by the Managing Director on the Independent Evaluation Office's Report on the IMF and the crises in Greece, Ireland and Portugal: An evaluation by the Independent Evaluation Office*, διαθέσιμο στο <http://www.imo-imf.org/ieo/files/completedevaluations/MDs%20Statement%20Print.pdf> [πρόσβαση: 24.10.18]

μια νομισματική ένωση στην οποία μετείχαν στενά συνδεδεμένες προηγμένες οικονομίες. Σε αυτό το πλαίσιο, η συστηματική εξαίρεση αγόρασε χρόνο για να αποκτηθούν οι απαραίτητες αντιτυρικές ζώνες. Όμως, η αποτελεσματικότητα του ελληνικού Προγράμματος διάσωσης στον μετριασμό της μετάδοσης της κρίσης ήταν μειωμένη» ανέφερε χαρακτηριστικά.⁷⁸

Σημειώνεται επίσης, ότι η δημοσιονομική προσαρμογή του πρώτου Μνημονίου προς την Ελλάδα και ο αποκλεισμός του ενδεχομένου αναδιάρθρωσης του ελληνικού χρέους είχε δημιουργήσει βεβαιότητα για την αποτυχία του προγράμματος στο εσωτερικό του ΔΝΤ εν τη γενέσει του. Τον Ιανουάριο του 2017 ο Αμερικανός δημοσιογράφος Paul Blustein παρουσίασε, σε διεθνή ημερίδα του канаδικού think tank Centre for International Governance, επιστολή του πρώην επικεφαλής οικονομολόγου του ΔΝΤ, Olivier Blanchard, με ημερομηνία 4 Μαΐου του 2010, με την οποία προειδοποιούσε τον επικεφαλής της αποστολής του Ταμείου στην Ελλάδα, Poul Thomsen ότι το ελληνικό Πρόγραμμα δεν θα είχε επιτυχία, ακόμη κι αν εφαρμοζόταν κατά γράμμα.⁷⁹ Ο Blanchard επιβεβαίωσε έμμεσα την ύπαρξη του εγγράφου, ενώ παράλληλα, επέκρινε τη διαχείριση του θέματος του ελληνικού χρέους από τους Ευρωπαίους και την τότε ηγεσία του Ταμείου.⁸⁰

Ο πρώην Υπουργός Οικονομικών της Ολλανδίας και πρώην πρόεδρος του Eurogroup στο μεγαλύτερο διάστημα της ευρω-κρίσης Jeroen Dijsselbloem, μετά τη λήξη της θητείας του στις Βρυξέλλες έκανε ένα σύντομο απολογισμό της παρέμβασης του ΔΝΤ, καθώς και στη σχέση του με τους Ευρωπαίους. «Στην αρχή οι Ευρωπαίοι δεν είχαν κεφάλαια, δεν είχαν θεσμούς και καμία εμπειρία με τη διαχείριση προγραμμάτων ανάγκης. Έτσι, εισήχθη το ΔΝΤ, το οποίο πραγματοποιεί αυτές τις παρεμβάσεις οπουδήποτε στον κόσμο. Το Ταμείο ήταν σκληρό. Όχι για να κάνει δύσκολη τη ζωή για την Ελλάδα, αλλά για να εισαγάγει ρεαλισμό: Πόσο άσχημα είναι τα προβλήματα και πώς θα μπορούσαν να μοιάζουν οι αποτελεσματικές λύσεις. Αργότερα, υπήρξε πολλή συζήτηση για τη βιωσιμότητα του χρέους και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο πίεσε τους Ευρωπαίους να μειώσουν το βάρος του χρέους για την Ελλάδα. Αυτό

⁷⁸ IMF, The Fund's Lending Framework and Sovereign Debt-Further Considerations, 29 Απριλίου 2015 διαθέσιμο στο <https://www.imf.org/external/np/pp/eng/2015/040915.pdf> [πρόσβαση: 01.07.19]

⁷⁹ Keptalkinggreece, *IMF Chief Economist Blanchard warned in May 2010 Greece Program was not going to work*, keptalkinggreece.com, διαθέσιμο στο <https://www.keptalkinggreece.com/2017/02/15/imf-chief-economist-blanchard-warned-in-may-2010-greece-program-was-not-going-to-work/> [πρόσβαση: 02.06.19]

⁸⁰ Βλ. Παράρτημα

συνέβη ξανά και ξανά, χαμηλώνοντας τα επιτόκια, επιμηκύνοντας τις ωριμάνσεις, προσφέροντας περιόδους χάριτος, αλλά χωρίς να προσφέρουν ένα απλό "κούρεμα" χρέους. Ενδεχομένως περισσότερα να πρέπει να γίνουν στο μέλλον».⁸¹

Το Μάιο του 2019 το ΔΝΤ δημοσίευσε έκθεση αξιολογώντας την υλοποίηση των Προγραμμάτων του από το Σεπτέμβριο του 2011 έως τα τέλη του 2017 παραδεχόμενο μεταξύ άλλων, τον λάθος τρόπο προσέγγισης του ζητήματος του ελληνικού χρέους το 2010 αποδίδοντας την καθυστέρηση στην αναδιάρθρωσή του στον κίνδυνο διάχυσης της κρίσης στη νομισματική ένωση.⁸² Παράλληλα γίνεται μνεία στο ζήτημα των μη εξυπηρετούμενων δανείων (NPLs) σημειώνοντας ότι στην Ελλάδα, την Κύπρο, την Πορτογαλία και την Ιρλανδία αυξήθηκε το ποσοστό τους κατά 10,5%, ενώ άρχισε να πέφτει μόνο μετά το τέλος των Προγραμμάτων.⁸³

3.3 Αξιολόγηση της συνεργασίας ΕΕ - ΔΝΤ

Ένα άλλο σημαντικό κομμάτι της ενεργής παρουσίας του ΔΝΤ στην Ευρωζώνη αποτελεί η συνεργασία του με τους Ευρωπαίους εταίρους, θέμα που έχει αποτελέσει και αποτελεί αντικείμενο ενδελεχών αναλύσεων. Αρκετές κάνουν λόγο για προβληματική σχέση εν τη γενέσει της, ενώ οι αντίθετες απόψεις κάνουν λόγο για μία επιτυχημένη σύμπραξη εκ του αποτελέσματος, δηλαδή τη δημιουργία αναχώματος απέναντι στη μετάδοση της κρίσης της Ευρωζώνης.

«Πέρα από τις ευρωπαϊκές ιδιαιτερότητες, το πείραμα της Τρόικας απαντά σε ένα ερώτημα μεγάλης σημασίας σε άλλα μέρη του κόσμου: Μπορεί το ΔΝΤ να συνεργάζεται με περιφερειακούς θεσμούς; Η απάντηση είναι «ναι, αλλά όχι εύκολα». Η Τρόικα έχει αποδειχθεί λειτουργική, και η Ευρώπη θα αντιμετώπιζε δυσκολίες στην υπό όρους παροχή βοήθειας σε χώρες της Ευρωζώνης χωρίς την συμμετοχή και την στήριξη του ΔΝΤ. Αλλά η συνεργασία αποδείχθηκε δύσκολη, έστω και επειδή κάθε

⁸¹ Vasilaki, C., *Dijsselbloem: Greek government will gradually access markets more and more*, Euractiv, 23 Οκτωβρίου 2018, διαθέσιμο στο <https://www.euractiv.com/section/economy-jobs/interview/dijsselbloem-greek-government-will-gradually-access-markets-more-and-more/> [πρόσβαση: 04.06.19]

⁸² IMF, *2018 Review of Program Design and Conditionality*, 20 Μαΐου 2019, διαθέσιμο στο <https://www.imf.org/en/Publications/Policy-Papers/Issues/2019/05/20/2018-Review-of-Program-Design-and-Conditionality-46910> [πρόσβαση: 01.07.19], σ. 28-29, 32

⁸³ Στο ίδιο σ. 41

συμμετέχων θεσμός έχει κανόνες και περιορισμούς που δεν συμφιλιώνονται εύκολα μεταξύ τους» είναι η άποψη που εξέφρασε ο Jean Pisani-Ferry.⁸⁴

Για το ζήτημα της συνεργασίας του ΔΝΤ με τους θεσμούς της ΕΕ, με δεδομένη τη μη ύπαρξη πιθανότητας να χρηματοδοτήσει αυτόνομα ένα κράτος-μέλος της Ευρωζώνης και τις δυσκολίες σχεδιασμού ενός Προγράμματος Δημοσιονομικής Προσαρμογής μαζί με περιφερειακούς θεσμούς, το Ανεξάρτητο Γραφείο Αξιολόγησης του ΔΝΤ εκτίμησε ότι ο μηχανισμός της Τρόικας ήταν αποτελεσματικός στις περισσότερες περιπτώσεις, ωστόσο, το Ταμείο «έχασε τη χαρακτηριστική του ικανότητα ως διαχειριστής κρίσεων».⁸⁵ «Και επειδή η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαπραγματευόταν εκ μέρους του Eurogroup, η διευθέτηση της Τρόικας επί της ουσίας έθεσε τις αποφάσεις των τεχνικών κλιμακίων του ΔΝΤ από πολύ νωρίς υπό πολιτικές πιέσεις» αναφέρει χαρακτηριστικά το ΙΕΟ.

Το ζήτημα του ελληνικού χρέους, ωστόσο, ήταν το μεγαλύτερο εμπόδιο στην ομαλή συνεργασία Ευρώπης και ΔΝΤ, αποτελώντας σημείο τριβής από το 2010 και το πρώτο Μνημόνιο της Ελλάδας έως και στο τέλος του τρίτου, τον Αύγουστο του 2018, στο οποίο το Ταμείο δε συμμετείχε χρηματοδοτικά, παρά τις ευρωπαϊκές πιέσεις και τη συμφωνία του 2015. Δεν αποτέλεσε το μόνο σημείο αντιπαράθεσης, αφού και το ζήτημα των προβλέψεων του Ταμείου επέφερε ένταση. Το Μάιο του 2017, όταν ήταν σε ισχύ η διχογνωμία ΕΕ-ΔΝΤ για το ελληνικό χρέος και τη συμμετοχή του Ταμείου στο τρίτο Πρόγραμμα της Ελλάδας, ο τότε Υπουργός Οικονομικών της Γερμανίας Wolfgang Schaeuble επιτέθηκε στο ΔΝΤ για τις προβλέψεις σχετικά με το ρυθμό μεγέθυνσης της ελληνικής οικονομίας, αλλά αμφισβήτησε και την επιτυχία των Προγραμμάτων. «Στην παρούσα φάση μαλώνουμε με το ΔΝΤ για το ποια είναι η σωστή εκτίμηση για την ανάπτυξη στην Ελλάδα τα επόμενα 40-50 χρόνια. Το Ταμείο δεν είναι έτοιμο να δεχθεί πάνω από 1% ανάπτυξη για τα επόμενα 40 χρόνια. Να γιατί όλα τα Προγράμματα ήταν μάταια» ανέφερε χαρακτηριστικά,⁸⁶ αντικατοπτρίζοντας εμμέσως μία μακρά διαφωνία σε βασικό κομμάτι σχεδιασμού των μνημονίων.

⁸⁴ Pisani-Ferry, J., *Η τρόικα πρέπει να ωριμάσει*, εφ. Το Βήμα, 30 Μαΐου 2013, διαθέσιμο στο <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=515284> [τελευταία πρόσβαση 12.04.19]

⁸⁵ Independent Evaluation Office of the IMF, *The IMF and the Crises in Greece, Ireland, and Portugal, Evaluation Report*, Ιούλιος 2016 διαθέσιμο στο <http://www.ieo-imf.org/ieo/pages/CompletedEvaluation267.aspx> [πρόσβαση: 01.10.18], σ. 1

⁸⁶ Χρυσολωρά, Ε., *Πυρά από τον Σόιμπλε κατά του ΔΝΤ*, εφ. Καθημερινή, 31 Μαΐου 2015

3.4 Το ΔΝΤ καταλυτικός παράγοντας στην αποτροπή της μετάδοσης της κρίσης;

Πέρα από τα λάθη και τις εξαιρέσεις που επεφύλασσε η εμπλοκή του ΔΝΤ στην Ευρωζώνη, στο πλαίσιο της αποτίμησής της περιλαμβάνεται και το ερώτημα που σχετίζεται με το εάν όντως η συμμετοχή του διεθνούς οργανισμού αποτέλεσε καταλυτικό παράγοντα για την αποτροπή της μετάδοσης της κρίσης και του περιορισμού της.

Η όξυνση της κρίσης, με αφορμή την περίπτωση της Ελλάδας, το 2010 βρήκε τη νομισματική ένωση με θεσμικές ελλείψεις, όπως παραδέχθηκαν Ευρωπαίοι αξιωματούχοι. ΕΕ και Ευρωζώνη δεν είχαν σχετική εμπειρία από τη διαχείριση κρίσεων όπως και κάποιο θεσμικά κατοχυρωμένο σχέδιο αντιμετώπισης ενός συστημικού κινδύνου σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Την ίδια ώρα, πέρα από τα θεσμικά, υπήρχαν και πολιτικά εμπόδια για τη χρηματοδότηση της διάσωσης της Ελλάδας ως μιας χώρας-μέλους της ζώνης του ευρώ, αποκλειστικά από τους εταίρους της, με τον ευρωπαϊκό Βορρά και ιδιαίτερα τη Γερμανία να εμφανίζουν αντιστάσεις απέναντι στο ενδεχόμενο αυτό. Η έλευση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου ήρθε να δώσει λύση και στα δύο παραπάνω ζητήματα.

Το ΔΝΤ συμμετείχε ως ισότιμος εταίρος και χρηματοδοτικά και σε Ιρλανδία, Πορτογαλία και Κύπρο. Άρα όπου, δηλαδή, υπήρξαν «ευαίσθητες» καταστάσεις, το Ταμείο ενεπλάκη, με αποτέλεσμα, στις χώρες εκείνες η κρίση να μην παραταθεί χρονικά τόσο όσο στην Ελλάδα. Από τεχνοκρατική άποψη, δηλαδή, το Ταμείο βοήθησε στο να περιοριστεί η έκταση της κρίσης και με χρηματική στήριξή του και με την τεχνογνωσία του όλες οι χώρες έκλεισαν τα Προγράμματα προσαρμογής τους, με τελευταία την Ελλάδα.⁸⁷ Ως προς το αποτέλεσμα, τα Προγράμματα Δημοσιονομικής Προσαρμογής στα οποία συμμετείχε το Ταμείο ολοκληρώθηκαν επιτυχώς, με εξαίρεση την ελληνική περίπτωση. Το πρώτο και το δεύτερο Μνημόνιο επί της ουσίας δεν ολοκληρώθηκαν και στο τρίτο Πρόγραμμα το ΔΝΤ, έπειτα από διαρκή αντιπαράθεση με την ευρωπαϊκή πλευρά, συμμετείχε τελικά μόνο ως τεχνικός σύμβουλος και όχι χρηματοδοτικά.

⁸⁷ Συνέντευξη Μιχάλη Ψαλιδόπουλου στον γράφοντα

Υπάρχει, όμως και ο αντίλογος, που υποστηρίζει ότι η συμμετοχή του Ταμείου δεν αποτέλεσε, τελικά, παράγοντα αποτροπής της μετάδοσης της κρίσης στη ζώνη του ευρώ, αφού μετά την Ελλάδα επηρεάστηκαν η Ιρλανδία, η Πορτογαλία, κινδύνευσαν σοβαρότατα η Ιταλία και η Ισπανία.

Η αναβολή της αναδιάρθρωσης του ελληνικού χρέους ήταν ένα ζήτημα που αναπόφευκτα θα αναδυόταν ξανά για την Ελλάδα, τους Ευρωπαίους και το Ταμείο. Ο Strauss-Kahn πίεζε για την ελάφρυνση του χρέους από το Σεπτέμβριο του 2010, ωστόσο από την ελληνική πλευρά, σύμφωνα με τον τότε Εκπρόσωπο της Ελλάδας στο Ταμείο, Παναγιώτη Ρουμελιώτη, δεν υπήρχε βούληση να ζητηθεί η αναδιάρθρωσή του από την ΕΕ. Τελικά, έπειτα από συνεχείς πιέσεις του Γενικού Διευθυντή του ΔΝΤ και τη μελέτη βιωσιμότητας του ελληνικού χρέους που καταδείκνυε ότι δεν θα ήταν εξυπηρετήσιμο, η ευρωπαϊκή πλευρά είπε για πρώτη φορά τον Ιούλιο του 2011 ότι είναι αναγκαία η αναδιάρθρωσή του.⁸⁸ *Η καθυστέρηση, όμως αυτή, έδωσε τη δυνατότητα στις ξένες τράπεζες να απαλλαγούν σε μεγάλο ποσοστό από τα ομόλογα του ελληνικού δημοσίου, να τα πουλήσουν στη δευτερογενή αγορά, να τα ρευστοποιήσουν με τις λήξεις των ομολόγων. Και βοήθησαν τις ξένες τράπεζες να περιορίσουν τις ζημιές τους, αντίθετα, οι ελληνικές τράπεζες υποχρεώθηκαν να διατηρήσουν τα ομόλογά τους, γι' αυτό και έπαθαν μεγάλη ζημιά, ενώ αν γινόταν αρχικά, πριν εκδηλωθεί όλη αυτή η κρίση, οι τράπεζες θα μπορούσαν να αντέξουν και θα μπορούσαν να εφαρμοστούν ηπιότερες πολιτικές λιτότητας και επομένως τα αποτελέσματα θα μπορούσαν να είναι πολύ πιο ήπια, σύμφωνα με τον Π. Ρουμελιώτη.*

Την άποψη αυτή ενστερνίστηκε και η Susan Schadler, που διετέλεσε υποδιευθύντρια της Ευρωπαϊκής Διεύθυνσης του Ταμείου την περίοδο 1997-2007. «Τι νόημα έχει να εξοφλούνται οι μεγάλες τράπεζες και αντί αυτού να επιβαρύνονται οι φορολογούμενοι;» αναρωτήθηκε σε συνέντευξή της το Νοέμβριο του 2014, επισημαίνοντας ακόμη ότι μία γρήγορη διαγραφή χρέους την άνοιξη του 2010 θα αποσαφήνιζε νωρίτερα την κατάσταση, η μακρά καθυστέρηση που σημειώθηκε, όμως, έκανε δυσχερέστερη την κατάσταση στην Ελλάδα, ενώ δεν απέτρεψε τη μετάδοση της κρίσης και σε άλλες χώρες της νομισματικής ένωσης.⁸⁹

⁸⁸ Στο ίδιο

⁸⁹ Ιγνατίου, Μ., *Τρόικα. Ο Δρόμος προς την Καταστροφή*, Αθήνα, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, 2015, σ. 31, σ. 534

Κεφάλαιο Τέταρτο – Νέες προσεγγίσεις ενόψει

4.1 Το Ταμείο και η συνεργασία του με την ΕΕ σε μελλοντικές κρίσεις

Η έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για το ρόλο της Τρόικας διατύπωσε σαφή θέση υπέρ του επαναπροσδιορισμού της συμμετοχής του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου.⁹⁰ Η έκθεση ανέφερε χαρακτηριστικά ότι *ύστερα από χρόνια πείρας στον σχεδιασμό και την εφαρμογή χρηματοδοτικών προγραμμάτων, τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα έχουν αποκτήσει την απαραίτητη τεχνογνωσία ώστε να τα σχεδιάζουν και να τα εφαρμόζουν μόνα τους, ενώ η συμμετοχή του ΔΝΤ θα πρέπει να επαναπροσδιοριστεί.*⁹¹

Ταυτόχρονα ζήτησε οποιαδήποτε μελλοντική συμμετοχή του ΔΝΤ στη ζώνη του ευρώ να είναι προαιρετική, κάνοντας αίτημα διαβούλευσης με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σχετικά με την ανάμιξη του ΔΝΤ στην ζώνη του ευρώ σε βάση ad hoc, ενώ κάλεσε το Ταμείο να επαναπροσδιορίσει το πεδίο τυχόν μελλοντικής συμμετοχής του σε προγράμματα συνδρομής που αφορούν την ΕΕ, κατά τρόπο ώστε να γίνει ένας δανειστής που δίνει το έναυσμα, παρέχοντας ένα ελάχιστο όριο χρηματοδότησης και εμπειρογνωμοσύνης στη δανειζόμενη χώρα και στα θεσμικά όργανα της ΕΕ, ενώ διατηρεί την ευχέρεια αποχώρησης σε περίπτωση διαφωνίας.⁹²

Η προοπτική ενός Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ταμείου αποτέλεσε μία από τις τέσσερις κύριες πρωτοβουλίες που δημοσίευσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 6 Δεκεμβρίου 2017 στο πλαίσιο του χάρτη πορείας για την εμβάθυνση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης της Ευρώπης.⁹³ Η πρώτη πρωτοβουλία ήταν για το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ταμείο. Προέβλεπε τη σύσταση *Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ταμείου (ΕΝΤ) το οποίο θα εδράζεται στο νομικό πλαίσιο της ΕΕ και θα βασίζεται στην καθιερωμένη δομή του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (ΕΜΣ).*⁹⁴

⁹⁰ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Έκθεση σχετικά με τη διερευνητική έκθεση για τον ρόλο και τις εργασίες της Τρόικας (ΕΚΤ, Επιτροπή και ΔΝΤ) όσον αφορά τις χώρες της ζώνης του ευρώ που έχουν υπαχθεί σε πρόγραμμα προσαρμογής, 28 Φεβρουαρίου 2014, διαθέσιμο στο <https://bit.ly/2RMPWku> [πρόσβαση: 17.05.19]

⁹¹ Στο ίδιο

⁹² Στο ίδιο

⁹³ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Η Επιτροπή καθορίζει χάρτη πορείας για την εμβάθυνση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης της Ευρώπης*, 6 Δεκεμβρίου 2017, διαθέσιμο στο http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-5005_el.htm [πρόσβαση: 06.06.19]

⁹⁴ Στο ίδιο

Για να προχωρήσει η ιδέα του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ταμείου, που ενδεχομένως να σημάνει την απομάκρυνση του ΔΝΤ από τη διαχείριση των ευρωπαϊκών ζητημάτων θα πρέπει να ικανοποιηθούν συγκεκριμένες προϋποθέσεις, τόσο σε πολιτικό επίπεδο, δηλαδή εκχώρηση αρμοδιοτήτων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο κομμάτι του ελέγχου των Προϋπολογισμών των κρατών-μελών όσο και σε πρακτικό, με ουσιαστική επέκταση του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας, με την πρόσληψη προσωπικού, αφού ακόμα δε διαθέτει το απαιτούμενο ανθρώπινο δυναμικό.⁹⁵

Η δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ταμείου, κατά άλλες απόψεις, δε σημαίνει απαραίτητα ανταγωνιστικό ρόλο του νέου ευρωπαϊκού θεσμικού μορφώματος σε σχέση με το ΔΝΤ και απομάκρυνση του τελευταίου από την Ευρώπη, σε σχέση με ενδεχόμενα μελλοντικά Προγράμματα στήριξης.

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο διά του Αναπληρωτή Διευθυντή του Ευρωπαϊκού Τμήματος, Jorg Decressin έχει εκφραστεί θετικά προς την προοπτική εξέλιξης του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας σε ένα Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ταμείο.⁹⁶

Πέρα από τις πολιτικές εξελίξεις σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης τον ενεργό ή μη ρόλο του ΔΝΤ στα ευρωπαϊκά ζητήματα θα καθορίσουν εξελίξεις στην άλλη όχθη του Ατλαντικού. Σημαντική θα είναι η στάση των Ηνωμένων Πολιτειών, χώρα-μέλους του Ταμείου που αποτελεί το μεγαλύτερο χρηματοδότη του. Ο Λευκός Οίκος στήριξε⁹⁷ το μεγαλύτερο χρηματοδοτικό πακέτο στην ιστορία του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου - αφού το δάνειο προς την Αργεντινή ανήλθε στα 57 δισ. δολάρια - ωστόσο στο ζήτημα αύξησης της χρηματοδότησης προς το Ταμείο είναι άγνωστο τι μέλλει γενέσθαι, δεδομένου του σκεπτικισμού της κυβέρνησης Trump προς το μοντέλο της πολυμέρειας. Οι αβεβαιότητες στις σχέσεις ΗΠΑ-ΔΝΤ τροφοδοτούνται και από την

⁹⁵ Reiermann, C., *The New Face of the Eurozone Bailout Fund*, Spiegel, 12 Οκτωβρίου 2018, διαθέσιμο στο <http://www.spiegel.de/international/europe/eurozone-esm-bailout-fund-on-the-road-to-expansion-a-1232958.html> [πρόσβαση: 19.06.19]

⁹⁶ Jones, M., *IMF says Europe's growth more durable, warns of 'disruptive' Brexit threat*, Reuters, 13 Νοεμβρίου 2017, διαθέσιμο στο <https://www.reuters.com/article/us-britain-eu-imf/imf-says-europes-growth-more-durable-warns-of-disruptive-brexit-threat-idUSKBN1DD0X4> [πρόσβαση: 01.06.19]

⁹⁷ Reuters, *Trump says U.S. supports Argentina, backs its efforts with IMF*, 4 Σεπτεμβρίου 2018, διαθέσιμο στο <https://www.reuters.com/article/us-argentina-economy-trump/trump-says-us-supports-argentina-backs-its-efforts-with-imf-idUSKCN1LK270> [πρόσβαση: 11.06.19]

αμφιβολία ότι η αμερικανική κυβέρνηση και το Κογκρέσο θα στηρίξουν μία νέα αύξηση πόρων, έπειτα από αυτήν της κυβέρνησης Obama.⁹⁸

Σημαντικό ρόλο θα παίξουν και οι στρατηγικές προτεραιότητες του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Αν αυτές θα έχουν στην πρώτη γραμμή την Ευρώπη ή θα επικεντρωθούν αλλού, όπως για παράδειγμα στις αναδυόμενες αγορές.

4.2 Νέα στρατηγική για τις νομισματικές ενώσεις

Η εμπλοκή του Ταμείου στην ευρωπαϊκή κρίση και οι εμπειρίες από αυτήν οδήγησαν σε έναν νέο οδικό χάρτη αντιμετώπισης παρόμοιων καταστάσεων, με στόχο ο διεθνής οργανισμός να οριοθετήσει εκ των προτέρων τη σχέση του με τα θεσμικά όργανα της εκάστοτε νομισματικής ένωσης και να μην εγκλωβιστεί σε μία περίπλοκη εταιρική σχέση και συνεργασία, όπως έγινε την άνοιξη του 2010 με τη δημιουργία της Τρόικας και των μη ξεκάθαρων ρόλων και αρμοδιοτήτων των μελών της.

Η νέα στρατηγική αποτυπώθηκε σε σχετική έκθεση στις 16 Μαρτίου του 2018 υπό τον τίτλο «Σχεδιασμός Προγραμμάτων σε Νομισματικές Ενώσεις» (Program Design in Currency Unions).⁹⁹

Η έκθεση περιλαμβάνει δύο επιλογές για το πότε και το πώς ο διεθνής οργανισμός θα πρέπει να αναζητήσει διασφαλίσεις πολιτικών στα Προγράμματα Δημοσιονομικής Προσαρμογής από τους θεσμούς της νομισματικής ένωσης:

- Επιλογή 1^η: Περιλαμβάνει την τροποποίηση των κατευθυντήριων γραμμών αιρεσιμότητας (Conditionality Guidelines) που θα επιτρέπουν τη χρήση βασικών εργαλείων αιρεσιμότητας, με σεβασμό στις δράσεις των θεσμικών οργάνων της νομισματικής ένωσης.
- Επιλογή 2^η: Προτείνεται η επισημοποίηση ισχυρικών πρακτικών και παροχή γενικών κατευθυντήριων σχετικά με τις αρχές και τους τρόπους διασφάλισης πολιτικών από τους περιφερειακούς θεσμούς στη στήριξη των Προγραμμάτων των κρατών-μελών της νομισματικής ένωσης. Το Ταμείο, δηλώνει με σαφήνεια ότι την προτιμά σε σχέση με την πρώτη.

⁹⁸ Politi J. & Fleming S., *IMF: the fight to woo a sceptical US over funding*, Financial Times, 10 Αυγούστου 2018, διαθέσιμο στο <https://www.ft.com/content/1ba3ca22-c892-11e8-ba8f-ee390057b8c9> [πρόσβαση: 18.06.19]

⁹⁹ IMF, *Program Design in Currency Unions*, Μάρτιος 2018, διαθέσιμο στο <https://www.imf.org/en/Publications/Policy-Papers/Issues/2018/03/15/pp031618-program-design-in-currency-unions> [πρόσβαση: 01.07.19], σ. 5

Με αυτόν τον οδηγό το Ταμείο, επί της ουσίας, ζητεί να έχει τον έλεγχο και τον πρώτο λόγο στο σχεδιασμό και στην υλοποίηση του Προγράμματος Δημοσιονομικής Προσαρμογής.

4.3 Διδάγματα από την κρίση και νέα ατζέντα για το Ταμείο

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο ήδη διαμορφώνει τις επόμενες κινήσεις του, όπως η στρατηγική για τις νομισματικές ενώσεις που αναφέρθηκε παραπάνω, με βάση την εμπειρία και τα διδάγματα που αποκόμισε από την ευρω-κρίση.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η κατάργηση της συστημικής εξαίρεσης τον Ιανουάριο του 2016, που υιοθετήθηκε πριν από την ενεργοποίηση του μηχανισμού στήριξης της Ελλάδας.¹⁰⁰

Τα στελέχη του Ταμείου γνωρίζουν πλέον τι σημαίνει επιμόλυνση,¹⁰¹ κάτι που δεν συνέβαινε με το ξέσπασμα της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης αλλά και της αναταραχής στην Ευρωζώνη. Κι αυτό γιατί, πρώτον, την περίοδο 2007-2008 η κρίση άρχισε από μία μικρή αγορά, αυτή των subprimes ενυπόθηκων στεγαστικών δανείων και από μία συγκριτικά μικρή τράπεζα, τη Lehman Brothers, εξαπλώθηκε σε όλο τον κόσμο.¹⁰² Δεύτερον, η εμπειρία του ΔΝΤ εμπλουτίστηκε και από το πώς επιμολύνθηκε μία μεγάλης κλίμακας νομισματική ένωση, η Ευρωζώνη, από μία μικρή σε μέγεθος και ΑΕΠ χώρα-μέλος της, την Ελλάδα.¹⁰³

Αλλαγές, ωστόσο, παρατηρούνται όχι μόνο σε επίπεδο στρατηγικής αλλά και στις στοχεύσεις του Ταμείου. Τα τελευταία χρόνια το ΔΝΤ δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην καταπολέμηση των ανισοτήτων σε παγκόσμιο επίπεδο, αναγνωρίζοντάς την ως σοβαρή απειλή για την πρόοδο και την ευημερία.

Πρόκειται για μία σημαντική αλλαγή από την προηγούμενη θέση του Ταμείου ότι η αυξανόμενη ανισότητα ήταν απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη υψηλότερης οικονομικής ανάπτυξης. Ο διεθνής οργανισμός αναγνώρισε ακόμη ότι τα τελευταία 40

¹⁰⁰ AFP, *IMF cancels rule created in 2010 to bail out Greece*, 20 Ιανουαρίου 2016, διαθέσιμο στο <https://uk.news.yahoo.com/imf-cancels-rule-created-2010-210641380.html?guccounter=1> [πρόσβαση: 20.06.19]

¹⁰¹ Συνέντευξη Παναγιώτη Ρουμελιώτη στον γράφοντα

¹⁰² «Και επειδή η κρίση αυτή προκλήθηκε από το τραπεζικό σύστημα ανατέθηκε πλέον στο Ταμείο ένας αυξημένος ρόλος για την παρακολούθηση του τραπεζικού συστήματος σε παγκόσμιο επίπεδο. Και από τότε βγαίνει σε ετήσια βάση ένα report που λέγεται Financial Stability Report, που εστιάζει την προσοχή του κυρίως στο ποια είναι τα ρίσκα, οι κίνδυνοι και τι πρέπει να γίνει για να αποτραπεί μία νέα χρηματοπιστωτική κρίση τύπου 2008» σύμφωνα με τον Π. Ρουμελιώτη

¹⁰³ Στο ίδιο

χρόνια τα Προγράμματα διαρθρωτικής προσαρμογής που επέβαλε συνέβαλαν στην αύξηση του χάσματος μεταξύ πλουσίων και φτωχών σε όλο τον κόσμο.¹⁰⁴ «Η αντιμετώπιση της ανισότητας δεν είναι μόνο η ηθική επιταγή. Είναι κρίσιμη για τη διατήρηση της ανάπτυξης» σύμφωνα με το Ταμείο,¹⁰⁵ το οποίο από το 2014 δημοσιεύει σειρά άρθρων και μελετών για το ζήτημα των ανισοτήτων.¹⁰⁶ Μεταξύ αυτών, τον Ιανουάριο του 2018 εξέδωσε μελέτη με τίτλο «Ανισότητα και Φτώχεια μεταξύ των Γενεών στην Ευρωπαϊκή Ένωση», λίγα μόλις χρόνια μετά την παραδοχή του περί λάθος πολλαπλασιαστών που διαμόρφωσαν πολιτικές μεγαλύτερης λιτότητας από το Ταμείο στις χώρες του ευρωπαϊκού Νότου.

Ταυτόχρονα με τις ανισότητες, στην ατζέντα και τη ρητορική του ΔΝΤ σημαντική θέση καταλαμβάνει και η «Ανάπτυξη χωρίς Αποκλεισμούς» (Inclusive Growth) ένα ενοποιητικό πλαίσιο σχετικά με απασχόληση, φύλο, διακυβέρνηση, χρηματοδοτήσεις χωρίς αποκλεισμούς, κλιματική αλλαγή.¹⁰⁷ Παράλληλα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο στηρίζει τους 17 Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (Sustainable Development Goals (SDGs)) - οι πολιτικές για την επίτευξη των οποίων έχουν ορίζοντα το 2030 - που στοχεύουν στην οικονομική σταθερότητα και στη βιώσιμη ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς.¹⁰⁸

4.4 Μετα-συναίνεση της Washington και επιστροφή στον Keynes

Οι παραπάνω αλλαγές στις στοχεύσεις και στη ρητορική του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου άνοιξαν εκ νέου τη συζήτηση για την οικονομική του σκέψη. Πολύς λόγος γίνεται για επιστροφή του ΔΝΤ στις ρίζες του, αλλά με εναλλακτικές μορφές, αυτές του μετα-Κευνσιανισμού ή ενός «ευέλικτου Κεϋνσιανισμού» (flexible Keynesianism).¹⁰⁹ Η Susanne Lütz εκτιμά ότι η αλλαγή των οικονομικών εργαλείων

¹⁰⁴ Oxfam, *Great Expectations. Is the IMF turning words into action on inequality?*, Οκτώβριος 2017, διαθέσιμο στο https://d1tn3vj7xz9fdh.cloudfront.net/s3fs-public/file_attachments/bp-great-expectations-imf-inequality-101017-en.pdf [πρόσβαση: 29.06.19]

¹⁰⁵ IMF, *5 Things You Need to Know About Inequality*, IMF Blog, 23 Ιανουαρίου 2018, διαθέσιμο στο <https://blogs.imf.org/2018/01/23/5-things-you-need-to-know-about-inequality/> [πρόσβαση: 23.06.19]

¹⁰⁶ IMF, *IMF's Work on Income Inequality*, διαθέσιμο στο <https://www.imf.org/external/np/fad/inequality/> [πρόσβαση: 29.06.19]

¹⁰⁷ Loungani, P., *Inclusive Growth and the IMF*, IMF Blog, 24 Ιανουαρίου 2017, διαθέσιμο στο <https://blogs.imf.org/2017/01/24/inclusive-growth-and-the-imf/> [πρόσβαση: 01.07.19]

¹⁰⁸ Annett T. & Lane C., *5 Things You Need to Know About the IMF and the Sustainable Development Goals*, IMF Blog, 26 Ιουλίου 2018, διαθέσιμο στο <https://blogs.imf.org/2018/07/26/5-things-you-need-to-know-about-the-imf-and-the-sustainable-development-goals/> [πρόσβαση: 05.07.19]

¹⁰⁹ Lütz, S., *From Washington Στο ίδιο To Flexible Keynesianism? The International Monetary Fund after the Financial Crisis*, Journal of International Organizations Studies, Δεκέμβριος 2015, διαθέσιμο στο <http://journal-iostudies.org/sites/journal-iostudies.org/files/5%20Lutz.pdf> [πρόσβαση: 26.06.19]

και οι ιδέες για την οικονομία πάνω στις οποίες βασίζονται τα εργαλεία αυτά δείχνουν ότι το Ταμείο βαδίζει προς την κατεύθυνση του «ευέλικτου Κεϋνσιανισμού» ως προς την οικονομική και χρηματοδοτική φιλοσοφία, επισημαίνοντας, ωστόσο, ότι αυτή η μετάβαση δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμα.

Η θητεία του Olivier Blanchard στη θέση του επικεφαλής οικονομολόγου του ΔΝΤ την περίοδο 2008-2015 εκτιμάται ότι βοήθησε να απομακρυνθεί το Ταμείο από τις εμμονές με το χαμηλό πληθωρισμό, τη δημοσιονομική λιτότητα και τις μη ρυθμιζόμενες ροές κεφαλαίων, αναζωογονώντας την οικονομική προσέγγιση του John Maynard Keynes.¹¹⁰

Ο Βρετανός οικονομολόγος ήταν εμπνευστής της δημιουργίας του χρηματοπιστωτικού οργανισμού, ωστόσο, το ίδιο το Ταμείο απομακρύνθηκε με την πάροδο των ετών από τις θέσεις του.¹¹¹ Ο Blanchard είχε διοριστεί από το συμπατριώτη του, σοσιαλιστή Dominique Strauss-Kahn την άνοιξη του 2008 υποσχόμενος μία ακτιβιστική ατζέντα, με ένα πιο εμφανή και σημαντικό ρόλο για το Τμήμα Ερευνών του Ταμείου και τον επικεφαλής του.¹¹² Ο Γάλλος οικονομολόγος (μαζί με τον Leigh) ήταν αυτός που στην έκθεση για τον δημοσιονομικό πολλαπλασιαστή το 2013 δικαίωσε την κεϋνσιανή θέση, παραδεχόμενος ότι η άποψη των συντηρητικών οικονομολόγων – που εν τέλει εφαρμόστηκε, επιφέροντας αρνητικές επιπτώσεις στην Ευρωζώνη - απέτυχε,¹¹³ ενώ τρία χρόνια νωρίτερα, τον Οκτώβριο του 2010, με αυτόνομο κεφάλαιο στο World Economic Outlook που δημοσίευσε το Ταμείο, προειδοποιούσε ότι η παγκόσμια στροφή στη λιτότητα θα ήταν επιζήμια.¹¹⁴

Ένα άλλο παράλληλο ερώτημα που συνδέεται με το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα είναι εάν το Washington Consensus είναι «νεκρό» ως προσέγγιση, θέση που διακήρυξε,

¹¹⁰ Pearlstein, S., *The smartest economist you've never heard of*, Washington Post, 3 Οκτωβρίου 2015, διαθέσιμο στο https://www.washingtonpost.com/business/the-smartest-economist-youve-never-heard-of/2015/10/02/8659bcf2-6786-11e5-8325-a42b5a459b1e_story.html?utm_term=.b4fad8a12097 [πρόσβαση: 01.07.19]

¹¹¹ Στο ίδιο

¹¹² Στο ίδιο

¹¹³ Zuesse, E., *The IMF Admits It Was Wrong About Keynesianism*, Business Insider, 5 Ιανουαρίου 2013, διαθέσιμο στο <https://www.businessinsider.com/imf-admitted-their-economists-were-wrong-2013-1> [πρόσβαση: 29.06.19]

¹¹⁴ Weldon, D., *The IMF, the neoliberal agenda and the world we've built*, medium.com, 27 Μαΐου 2016, διαθέσιμο στο <https://medium.com/bull-market/the-imf-the-neoliberal-agenda-and-the-world-weve-built-9e411b3de0a0> [πρόσβαση: 22.06.19]

μεταξύ άλλων και ο πρώην Πρωθυπουργός της Βρετανίας, Gordon Brown τον Απρίλιο του 2009 στη Σύνοδο της G20 στο Λονδίνο.¹¹⁵

Ο Νίκος Πετραλιάς έκανε λόγο για ανάγκη ύπαρξης μίας «μετα-συναίνεσης της Washington» (Post-Washington Consensus), με την «παλιά αντίληψη περί “κράτους έναντι αγοράς”, να αντικαθίσταται από αυτήν περί “κράτους και αγοράς”, με πολύ περιορισμένο εύρος κρατικών παρεμβάσεων».¹¹⁶ Θα πρόκειται, λοιπόν, για έναν πιο ήπιο τύπο νεοφιλελευθερισμού και ουσιαστική διατήρηση της απόλυτης κυριαρχίας των αγορών ή για επιστροφή στο κεϋνσιανό μοντέλο με την κρατική παρέμβαση να αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για τη σταθεροποίηση της οικονομίας;

Τα ερωτήματα αυτά δεν είναι εύκολο να απαντηθούν άμεσα, εφόσον δεν είναι ξεκάθαρο εάν το Ταμείο προχωρά σε αλλαγή συνολικής στρατηγικής ή επιμέρους τακτικών. Το ΔΝΤ, όπως φάνηκε και στην περίπτωση του τρίτου Προγράμματος Δημοσιονομικής Προσαρμογής της Ελλάδας με το ζήτημα της περικοπής των συντάξεων και του αφορολόγητου ορίου,¹¹⁷ παραμένει σκληρό σε κομμάτια της πολιτικής του.¹¹⁸

Η προσέγγιση του ΔΝΤ και η προσαρμογή του στα νέα παγκόσμια δεδομένα θα απαντηθούν εν καιρώ, ιδιαίτερα μέσα από την πρακτική και τις νέες εμπλοκές του.

¹¹⁵ Kaufmann, D., *The G-20 and the End of Ideology: From Washington to London to New York*, Brookings, 9 Απριλίου 2009, διαθέσιμο στο <https://www.brookings.edu/opinions/the-g-20-and-the-end-of-ideology-from-washington-to-london-to-new-york/> [πρόσβαση: 22.06.19]

¹¹⁶ Βλ. Ημερίδα Ινστιτούτου Εναλλακτικών Πολιτικών ΕΝΑ «Η πολιτική οικονομία του ΔΝΤ και η περίπτωση της Ελλάδας» διαθέσιμο στο <https://bit.ly/2BZe6Mk> [πρόσβαση 01.07.19]

¹¹⁷ Ekathimerini.com, *IMF: Pension cuts necessary to secure fiscal space for relief measures*, 1 Νοεμβρίου 2018, διαθέσιμο στο <http://www.ekathimerini.com/234245/article/ekathimerini/business/imf-pension-cuts-necessary-to-secure-fiscal-space-for-relief-measures> [πρόσβαση: 01.07.19]

¹¹⁸ Συνέντευξη Παναγιώτη Ρουμελιώτη στον γράφοντα

Συμπεράσματα

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο βρέθηκε σε μία πρωτόγνωρη κατάσταση με το ξέσπασμα της κρίσης στην Ευρωζώνη, προερχόμενο από μία περίοδο αναζήτησης νέου ενεργού ρόλου στο διεθνές χρηματοπιστωτικό σκηνικό, που ακολούθησε μία μακρά περίοδο επικρίσεων για τα Προγράμματά του, με κύριο χαρακτηριστικό τη λιτότητα.

Η προοπτική της συμμετοχής του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου στη διαχείριση της ευρω-κρίσης από τη μία πλευρά, αποτέλεσε ευκαιρία για τη βελτίωση της εικόνας του ως διεθνούς θεσμού και την επιβεβαίωση του ρόλου του ως βασικού πυλώνα ασφάλειας και σταθερότητας του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος. Από την άλλη, όμως, επεφύλασσε νέους κινδύνους για την αξιοπιστία του ως οργανισμού, εξαιτίας των πολλαπλών αβεβαιοτήτων που περιελάμβαναν οι ιδιαίτερες, θεσμικά, συνθήκες μιας μεγάλης κλίμακας νομισματικής ένωσης, όπως της Ευρωζώνης.

Η έλλειψη σχεδίου αντιμετώπισης κρίσεων από την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωζώνη, καθώς και η έλλειψη στρατηγικής του Ταμείου για εμπλοκή σε νομισματικές ενώσεις και συνεργασία με τους περιφερειακούς θεσμούς οδήγησε σε μια θεσμικά πολύπλοκη κατάσταση και συνεργασία το ΔΝΤ, το οποίο, υπό το βάρος των πολιτικών πιέσεων από την ευρωπαϊκή πλευρά και της πιθανής συστημικής απειλής από το ενδεχόμενο παγκόσμιας μετάδοσης της κρίσης της Ευρωζώνης, προχώρησε σε σημαντικές υποχωρήσεις, που εκ του αποτελέσματος, κλόνισαν περαιτέρω την αξιοπιστία του αντί να την ενισχύσουν.

Οι δομικές ελλείψεις της Ευρωζώνης αναδείχθηκαν ιδιαίτερα από το ζήτημα του ελληνικού χρέους τόσο κατά την αρχή της κρίσης το 2010 όσο και στο τέλος της το 2018 με την έξοδο της Ελλάδας από τα Προγράμματα Δημοσιονομικής Προσαρμογής.

Το Ταμείο, υπηρετώντας την εντολή που έχει από τα κράτη-μέλη του θα συνεχίσει να συμμετάσχει ενεργά στην Ευρωζώνη, ωστόσο, είναι ανοιχτός ο βαθμός εμπλοκής του. Η ίδρυση ενός Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ταμείου ως μετεξέλιξη του ESM θα κρίνει το μελλοντικό ρόλο του ΔΝΤ στην Ευρώπη, εάν δηλαδή θα συνεχίσει να συμμετέχει χρηματοδοτικά σε Προγράμματα στήριξης ή θα περιοριστεί στις αρμοδιότητες του τεχνικού συμβούλου της Ευρώπης και του παρατηρητή των εξελίξεων.

Το ΔΝΤ μέσω της ηγεσίας του παραδέχθηκε λανθασμένες επιλογές και χειρισμούς κατά την εμπλοκή του στην Ευρωζώνη τόσο στο ζήτημα της επιβολής υπερβολικής λιτότητας όσο και προς την εφαρμογή των κανόνων του καταστατικού του, αποτυπώνοντας τα διδάγματα αυτά σε μία νέα στρατηγική για ενδεχόμενη συμμετοχή του σε διαχείριση κρίσεων χωρών-μελών νομισματικών ενώσεων καθώς και για τους όρους συνεργασίας με τους θεσμούς της ένωσης αυτής. Η στρατηγική αυτή θέλει να διασφαλίσει με πολλαπλές δικλείδες ασφαλείας ότι το Ταμείο δεν θα εγκλωβιστεί ξανά μεταξύ ενδεχόμενων θεσμικών κενών και πολιτικών πιέσεων, ακολουθώντας το *modus operandi* που προβλέπει το καταστατικό του.

Παράλληλα, οι επικρίσεις που δέχθηκε το Ταμείο για τους χειρισμούς του στην κρίση της ζώνης του ευρώ, σε συνδυασμό και με την κριτική που του ασκήθηκε για τις προετών επιλογές του στην Αργεντινή και στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας, έχουν προκαλέσει αλλαγές στην ατζέντα του διεθνούς θεσμού. Πλέον, το ΔΝΤ, σε μία προσπάθεια να αντικρούσει την αντιστοίχιση και τον εναγκαλισμό του με την πολιτική που πρεσβεύει η Συναίνεση της Washington - με τις πολιτικές λιτότητας και το νεοφιλελευθερισμό - έχει στραφεί σε τομείς πολιτικής με κοινωνικό πρόσημο (ανισότητες, φύλο, Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης ΟΗΕ) σε μία προσπάθεια βελτίωσης της εικόνας του.

Τέλος, η εισαγωγή περαιτέρω στοιχείων κοινωνικής διάστασης στην ατζέντα του ΔΝΤ συνιστά και ένα είδος αλλαγής στην οικονομική σκέψη του διεθνούς οργανισμού, που ερμηνεύεται ως απομάκρυνση από το Washington Consensus και επανα-προσέγγιση της κεϋνσιανής λογικής.

Το κατά πόσο όντως βρίσκεται σε εξέλιξη η μετάβαση αυτή, είναι νωρίς για να εκτιμηθεί. Το μόνο σίγουρο είναι ότι το Ταμείο βρίσκεται εκ νέου σε μία φάση νέων αλλαγών στο εσωτερικό του, με την εμπλοκή του στην Ευρωζώνη να συμβάλλει σημαντικά στην εξέλιξη αυτή. Η αλλαγή στην ηγεσία του, με την αποχώρηση της Christine Lagarde για την ΕΚΤ, καθώς και το νέο πρόσωπο που θα τη διαδεχθεί στη θέση του Γενικού Διευθυντή, επίσης, θα αποτελέσουν σημαντική μεταβλητή της εξίσωσης για την επόμενη ημέρα του Ταμείου.

Πηγές – Βιβλιογραφία

i. Πηγές

Ελληνόγλωσσες

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Η Επιτροπή καθορίζει χάρτη πορείας για την εμβάθυνση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης της Ευρώπης*, 6 Δεκεμβρίου 2017, διαθέσιμο στο http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-5005_el.htm

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, *Έκθεση σχετικά με τη διερευνητική έκθεση για τον ρόλο και τις εργασίες της Τρόικας (ΕΚΤ, Επιτροπή και ΔΝΤ) όσον αφορά τις χώρες της ζώνης του ευρώ που έχουν υπαχθεί σε πρόγραμμα προσαρμογής*, 28 Φεβρουαρίου 2014, διαθέσιμο στο <https://bit.ly/2RMPWKu>

Ημερίδα Ινστιτούτου Εναλλακτικών Πολιτικών ΕΝΑ, *Η πολιτική οικονομία του ΔΝΤ και η περίπτωση της Ελλάδας*, 20 Φεβρουαρίου 2018, διαθέσιμο στο <https://bit.ly/2BZe6Mk>

IMF, *Πώς το ΔΝΤ προωθεί τη διεθνή οικονομική σταθερότητα*, International Monetary Fund Factsheet, διαθέσιμο στο <https://www.imf.org/external/lang/Greek/np/exr/facts/pdf/globstabg.pdf>

IMF, *Το ΔΝΤ με μια ματιά*, διαθέσιμο στο <https://www.imf.org/external/lang/Greek/np/exr/facts/glanceg.htm>

Μιχοπούλου, Σ., *Αναπτυξιακές και κοινωνικές επιπτώσεις των πολιτικών σταθερότητας του ΔΝΤ*, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ, Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, Μάρτιος 2012, Σ. 17-18

Pisani-Ferry, J., *Η τρόικα πρέπει να ωριμάσει*, εφ. Το Βήμα, 29 Μαΐου 2013

Χρυσολωρά, Ε., *Πυρά από τον Σόιμπλε κατά του ΔΝΤ*, εφ. Καθημερινή, 31 Μαΐου 2015

Ξενόγλωσσες

Annett T. & Lane C., *5 Things You Need to Know About the IMF and the Sustainable Development Goals*, IMF Blog, 26 Ιουλίου 2018, διαθέσιμο στο <https://blogs.imf.org/2018/07/26/5-things-you-need-to-know-about-the-imf-and-the-sustainable-development-goals/>

AFP, *IMF cancels rule created in 2010 to bail out Greece*, 20 Ιανουαρίου 2016, διαθέσιμο στο <https://uk.news.yahoo.com/imf-cancels-rule-created-2010-210641380.html?guccounter=1>

Blanchard O. & Leigh D., *Growth Forecast Errors and Fiscal Multipliers*, National Bureau of Economic Research, Φεβρουάριος 2013, σ. 16

Berger H., Dell' Ariccia G. & Obstfeld M., *The Euro Area Needs a Fiscal Union*, IMF Blog, 21 Φεβρουαρίου 2018, διαθέσιμο στο <https://blogs.imf.org/2018/02/21/the-euro-area-needs-a-fiscal-union/>

Berschens R. & Greive Martin, *Europeans drop plans to replace the IMF*, Handelsblatt, 18 Απριλίου 2018, διαθέσιμο στο <https://bit.ly/2B4nHQe>

Bordo M., *The operation and demise of the Bretton Woods system: 1958 to 1971*, VOX CEPR Policy Portal, διαθέσιμο στο <https://voxeu.org/article/operation-and-demise-bretton-woods-system>

Boughton, J., *The IMF and the Force of History: Ten Events and Ten Ideas That Have Shaped the Institution*, IMF Working Paper, Policy Development and Review Department, Μάιος 2004, σ. 6-7, 13, 18

Coyle, D., *Review – ‘When Britain Went Bust’*, Financial Times, 9 Ιανουαρίου 2017, διαθέσιμο στο <https://www.ft.com/content/3b583050-d277-11e6-b06b-680c49b4b4c0>

Ekathimerini.com, *IMF: Pension cuts necessary to secure fiscal space for relief measures*, 1 Νοεμβρίου 2018, διαθέσιμο στο <http://www.ekathimerini.com/234245/article/ekathimerini/business/imf-pension-cuts-necessary-to-secure-fiscal-space-for-relief-measures>

Hurt, S., *Washington Consensus*, Britannica.com, διαθέσιμο στο <https://www.britannica.com/topic/Washington-consensus>

IMF, *5 Things You Need to Know About Inequality*, IMF Blog, 23 Ιανουαρίου 2018, διαθέσιμο στο <https://blogs.imf.org/2018/01/23/5-things-you-need-to-know-about-inequality/>

IMF, *About the IMF*, διαθέσιμο στο <https://www.imf.org/en/About>

IMF, *Cooperation and reconstruction (1944–71)*, διαθέσιμο στο <https://www.imf.org/external/about/histcoop.htm>

IMF, *Globalization and the Crisis (2005 - present)*, διαθέσιμο στο <https://www.imf.org/external/about/histglob.htm>

IMF, *IMF Executive Board Approves €1 Billion Arrangement Under Extended Fund Facility for Cyprus*, Press Release No. 13/175, 15 Μαΐου 2013, διαθέσιμο στο <http://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/14/01/49/pr13175>

IMF, *IMF Executive Board Approves an €26 Billion Extended Arrangement for Portugal*, Press Release No. 11/190, 20 Μαΐου 2011, διαθέσιμο στο <http://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/14/01/49/pr11190>

IMF, *IMF Statement on Ireland*, Press Release No. 10/441, 16 Νοεμβρίου 2010, διαθέσιμο στο <http://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/14/01/49/pr10441>

IMF, *IMF Survey: IMF reforms policy for exceptional access lending*, 29 Ιανουαρίου 2016, διαθέσιμο στο <https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/28/04/53/sopol012916a>

IMF, *IMF's Work on Income Inequality*, διαθέσιμο στο <https://www.imf.org/external/np/fad/inequality/>

IMF, *Program Design in Currency Unions*, Μάρτιος 2018, διαθέσιμο στο <https://www.imf.org/en/Publications/Policy-Papers/Issues/2018/03/15/pp031618-program-design-in-currency-unions> [πρόσβαση: 01.10.18], σ. 5, 16, 462

IMF, *The end of the Bretton Woods System (1972–81)*, διαθέσιμο στο <https://www.imf.org/external/about/histend.htm>

IMF, *The Fund's Lending Framework and Sovereign Debt-Further Considerations*, 29 Απριλίου 2015, διαθέσιμο στο <https://www.imf.org/external/np/pp/eng/2015/040915.pdf>

IMF, *The IMF and Argentina, 1991-2001*, Evaluation Report, 2004, διαθέσιμο στο <https://www.imf.org/external/np/ieo/2004/arg/eng/pdf/report.pdf>, σ. 3

IMF, *2018 Review of Program Design and Conditionality*, 20 Μαΐου 2019, διαθέσιμο στο <https://www.imf.org/en/Publications/Policy-Papers/Issues/2019/05/20/2018-Review-of-Program-Design-and-Conditionality-46910> Independent Evaluation Office of the IMF, *The IMF and the Crises in Greece, Ireland, and Portugal*, Evaluation Report, Ιούλιος 2016, διαθέσιμο στο <http://www.ieo-imf.org/ieo/pages/CompletedEvaluation267.aspx>, σ. 1-2, 59

Jones, M., *IMF says Europe's growth more durable, warns of 'disruptive' Brexit threat*, Reuters, 13 Νοεμβρίου 2017, διαθέσιμο στο <https://www.reuters.com/article/us-britain-eu-imf/imf-says-europes-growth-more-durable-warns-of-disruptive-brexit-threat-idUSKBN1DD0X4>

Kapur, D., *The IMF: A Cure or a Curse?*, Foreign Policy, No. 111, 1998, σ. 25, 117, 126

Kaufmann, D., *The G-20 and the End of Ideology: From Washington to London to New York*, Brookings, 9 Απριλίου 2009, διαθέσιμο στο <https://www.brookings.edu/opinions/the-g-20-and-the-end-of-ideology-from-washington-to-london-to-new-york/> [πρόσβαση: 22.11.18]

Keptalkinggreece, *IMF Chief Economist Blanchard warned in May 2010 Greece Program was not going to work*, keptalkinggreece.com, διαθέσιμο στο <https://www.keptalkinggreece.com/2017/02/15/imf-chief-economist-blanchard-warned-in-may-2010-greece-program-was-not-going-to-work/>

Ling H.T., *IMF Engagement with the Euro Area versus Other Currency Unions*, Independent Evaluation Office of the International Monetary Fund, IEO Background Paper, 8 Ιουλίου 2016, διαθέσιμο στο http://www.ieo-imf.org/ieo/files/completedevaluations/EAC_BP_16-02_09_IMF_Engagement_with_Currency_Unions.PDF, σ. 1-2

Lombardi D. & Puritz Milson S., *The Euro-Area Crisis: Weighing Options for Unconventional IMF Interventions*, Brookings, 15 Δεκεμβρίου 2011, διαθέσιμο στο <https://www.brookings.edu/research/the-euro-area-crisis-weighing-options-for-unconventional-imf-interventions/>

Loungani, P., *Inclusive Growth and the IMF*, IMF Blog, 24 Ιανουαρίου 2017, διαθέσιμο στο <https://blogs.imf.org/2017/01/24/inclusive-growth-and-the-imf/>

Lütz, S., *From Washington Στο ίδιο to Flexible Keynesianism? The International Monetary Fund after the Financial Crisis*, Journal of International Organizations Studies, Δεκέμβριος 2015, διαθέσιμο στο <http://journal-iostudies.org/sites/journal-iostudies.org/files/5%20Lutz.pdf>

Masson, P., *The IMF: Victim of Its Own Success or Institutional Failure?*, International Journal, Vol. 62, No. 4, India Emerging: Strength and Challenge, Sage Publications, Ltd. on behalf of the Canadian International Council, 2007, σ. 894

Mody, A., *The IMF Should Get Out of Greece*, Bloomberg, 3 Φεβρουαρίου 2017, διαθέσιμο στο <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2017-02-03/the-imf-should-get-out-of-greece>

Nelson et. al, *The Eurozone Crisis: Overview and Issues for Congress*, Congressional Research Service, 26 Σεπτεμβρίου 2012, διαθέσιμο στο <https://fas.org/sgp/crs/row/R42377.pdf>

Nelson R., Nanto D., Sanford J. & Weiss M., *Frequently Asked Questions about IMF Involvement in the Eurozone Debt Crisis*, Congressional Research Service, 27 Αυγούστου 2010, διαθέσιμο στο <https://fas.org/sgp/crs/row/R41239.pdf>, σ. 4-5

Oxfam, *Great Expectations. Is the IMF turning words into action on inequality?*, Οκτώβριος 2017, διαθέσιμο στο https://d1tn3vj7xz9fdh.cloudfront.net/s3fs-public/file_attachments/bp-great-expectations-imf-inequality-101017-en.pdf

Pearlstein, S., *The smartest economist you've never heard of*, Washington Post, 3 Οκτωβρίου 2015, διαθέσιμο στο https://www.washingtonpost.com/business/the-smartest-economist-youve-never-heard-of/2015/10/02/8659bcf2-6786-11e5-8325-a42b5a459b1e_story.html?utm_term=.b4fad8a12097

Pisani-Ferry J., Sapir A. & Wolff G., *EU-IMF assistance to euro-area countries: an early assessment*, Bruegel, Bruegel Blueprint 19, 16 Ιουνίου 2013, σ. 1-2, 6, 46, 119, 141

Research Service, 26 Σεπτεμβρίου 2012, διαθέσιμο στο <https://fas.org/sgp/crs/row/R42377.pdf>

Politi J. & Fleming S., *IMF: the fight to woo a sceptical US over funding*, Financial Times, 10 Αυγούστου 2018, διαθέσιμο στο <https://www.ft.com/content/1ba3ca22-c892-11e8-ba8f-ee390057b8c9>

Reiermann, C., *The New Face of the Eurozone Bailout Fund*, Spiegel, 12 Οκτωβρίου 2018, διαθέσιμο στο <http://www.spiegel.de/international/europe/eurozone-esm-bailout-fund-on-the-road-to-expansion-a-1232958.html>

Reuters, *Trump says U.S. supports Argentina, backs its efforts with IMF*, 4 Σεπτεμβρίου 2018, διαθέσιμο στο <https://www.reuters.com/article/us-argentina-economy-trump/trump-says-us-supports-argentina-backs-its-efforts-with-imf-idUSKCN1LK270>

Seitz F. & Jost T., *The role of the IMF in the European debt crisis*, HAW im Dialog – Weidener Diskussions papiere, No. 32, 2012, σ. 2

Skai.gr, Γ. Παπανδρέου στον ΣΚΑΪ: Δεν ήθελα εγώ το ΔΝΤ αλλά η Γερμανία, 20 Απριλίου 2016, διαθέσιμο στο <http://www.skai.gr/news/politics/article/312968/g-papandreou-ston-skai-den-ithela-ego-to-dd-alla-i-germania-/>

Spiegel, *Top-Notenbankerattackiert Merkel*, 24 Μαρτίου 2010, διαθέσιμο στο <http://www.spiegel.de/wirtschaft/soziales/griechenland-euro-streit-top-notenbanker-attackiert-merkel-a-685443.html>

Vasilaki, C., *Dijsselbloem: Greek government will gradually access markets more and more*, Euractiv, 23 Οκτωβρίου 2018, διαθέσιμο στο <https://www.euractiv.com/section/economy-jobs/interview/dijsselbloem-greek-government-will-gradually-access-markets-more-and-more/>

Weldon, D., *The IMF, the neoliberal agenda and the world we've built*, medium.com, 27 Μαΐου 2016, διαθέσιμο στο <https://medium.com/bull-market/the-imf-the-neoliberal-agenda-and-the-world-weve-built-9e411b3de0a0>

Williamson, J., *The Washington Consensus as Policy Prescription for Development*, Peterson Institute for International Economics, Ιανουάριος 2004, διαθέσιμο στο <https://piie.com/publications/papers/williamson0204.pdf> [πρόσβαση: 01.12.18], σ. 1

Williamson, J., *What Washington Means by Policy Reform*, Peterson Institute for International Economics, 1 Νοεμβρίου 2002, διαθέσιμο στο <https://piie.com/commentary/speeches-papers/what-washington-means-policy-reform>

World Bank and IMD Library Network, *The Founding Fathers*, διαθέσιμο στο <http://external.worldbankimflib.org/Bwf/60panel3.htm>

Wroughton L., Schneider H. & Kyriakidou D., *How the IMF's misadventure in Greece is changing the fund*, Reuters, 28 Αυγούστου 2015, διαθέσιμο στο <https://www.reuters.com/investigates/special-report/imf-greece/>

Zuesse, E., *The IMF Admits It Was Wrong About Keynesianism*, Business Insider, 5 Ιανουαρίου 2013, διαθέσιμο στο <https://www.businessinsider.com/imf-admitted-their-economists-were-wrong-2013-1>

ii. Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Ιγνατίου, Μ., *Τρόικα. Ο Δρόμος προς την Καταστροφή*, Αθήνα, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, 2015, σ. 31, 473

Παπακωνσταντίνου, Γ., *Game Over. Η αλήθεια για την κρίση*, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαδόπουλος, 2016, σ. 167-169, 191, 219

Ρουμελιώτης, Π., *Το Άγνωστο Παρασκήνιο της Προσφυγής στο ΔΝΤ. Πώς και γιατί φτάσαμε στο Μνημόνιο*, Αθήνα, Εκδοτικός Οίκος Λιβάνη, 2012, σ. 17, 129

Ξενόγλωσση

Mody, A., *Euro Tragedy. A drama in nine acts*, New York, Oxford University Press, 2018, σ. 247, 255, 277

Moschella, M., *Governing Risk. The IMF and Global Financial Crises*, International Political Economy series, Palgrave Macmillan, 2010, σ. 170

Peet R., *Unholy Trinity: The IMF, World Bank and WTO*, London-New York, Zed Books, 2009, σ. 75-76 , 82

Παράρτημα

Παράρτημα 1 - Πίνακας Προγραμμάτων ΔΝΤ στην Ευρωζώνη

Table 1. IMF-Supported Programs in the Euro Area, 2010–13

Country	Greece		Ireland	Portugal	Cyprus
Arrangement	SBA, 3-year	EFF, 4-year	EFF, 3-year	EFF, 3-year	EFF, 3-year
Date of approval	May 9, 2010	March 15, 2012	December 16, 2010	May 20, 2011	May 15, 2013
Approved amount in SDRs	SDR 26.4 billion	SDR 23.785 billion	SDR 19.466 billion	SDR 23.742 billion	SDR 891 million
As percent of quota	3,212	2,158.8	2,321.8	2,305.7	563
As percent of GDP	13.56	14.64	13.62	14.87	5.70
Amount drawn (Percent of total in parentheses)	SDR 17.54 billion (66.4)	SDR 10.22 billion (43.0)	SDR 19.466 billion (100.0)	SDR 22.942 billion (96.6)	SDR 792 million (88.9)
Date of last completed review	December 5, 2011	May 30, 2014	December 13, 2013	April 17, 2014	January 27, 2016
Date of expiration or cancellation	March 14, 2012 (canceled)	January 15, 2016 (canceled)	December 15, 2013	June 30, 2014	March 7, 2016 (canceled)
Memorandum					
Amount in euros (Percent of total financing)	€30 billion (27.3)	€28 billion (16.2)	€22.5 billion (26.5)	€26 billion (33.3)	€1 billion (10)
Amount from European partners	€80 billion	€144.7 billion	€45 billion ¹	€52 billion	€9 billion

Source: IMF, Strategy, Policy, and Review Department, Fund Arrangements since 1952, updated May 2, 2016.

¹ In addition, the Irish authorities contributed €17.5 billion from the country's own cash reserves and other liquid assets.

Πηγή: Independent Evaluation Office (IEO) of the IMF, *The IMF and the Crises in Greece, Ireland and Portugal*, 2016, σ. 4

Παράρτημα 2 - Εσωτερικό Έγγραφο ΔΝΤ Μάιος 2010

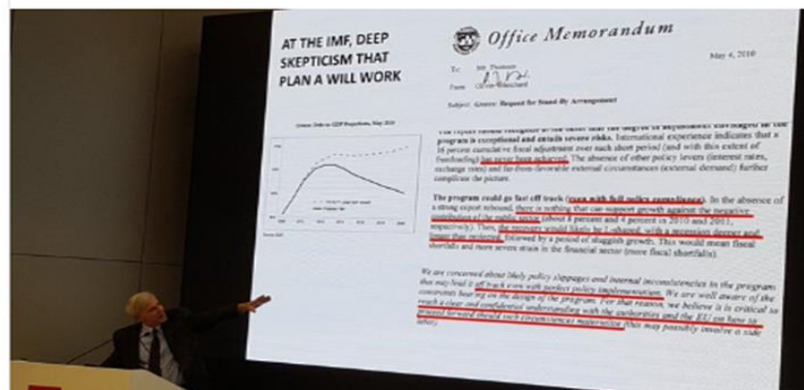
Olivier Blanchard
@ojblanchard1

I did not leak, but am not too unhappy that it did leak :). 7 years already, and still no clear/realistic plan.

Trineesh Biswas @TrineeshB

.@PaulBlustein: in 2010, @ojblanchard1 warned austerity cld go awry, even if done to plan. DSK broached debt restructuring: Trichet said "no!"

1:49 AM - Feb 15, 2017

Πηγή: Twitter Olivier Blanchard (@ojblanchard1), διαθέσιμο στο <http://bit.ly/2G1irib>

Η μελέτη αποτελεί συντομευμένη εκδοχή της διπλωματικής εργασίας «Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο μετά την Κρίση στην Ευρωζώνη», διαθέσιμη στην ψηφιακή βιβλιοθήκη «Πάνδημος»:

<http://pandemos.panteion.gr/index.php?op=record&lang=el&pid=iid:18795>

ENA

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ENA Ινστιτούτο
Εναλλακτικών Πολιτικών
Ζαλοκώστα 8, 106 71 Αθήνα,
+30 210 364 7912

info@enainstitute.org
www.enainstitute.org